

Ս Ի Ո Ն

ՀԱՅ ԱՄՍԱԳԻՐ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ - ԳՐԱԿԱՆ - ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՀՐԱՑԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՐՈՒՍԱԴԼԻՄԻ ՀԱՅ ՊԱՏՐԻԱՐԿՈՒԹՅԱՆ

ԲՈՎԱՆԳԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Մեծպանյի Կրօնականութիւնը, Խմբագրական. — 2. Դասեր Աւսարանէն. Բ. Ե. — 3. Բեքսամիւսի Սայլը. Թ. Ե. — 4. Կիլիկիոյ Ս. Կարողիկոսին Նամակը. — 5. Իւրայեղի Զուրերը. Մ. Ե. Ն. — 6. Երուսաղէմի Տարագիւր Եպիսկոպոսը. Մ. Ե. Ա. — 7. Ո՞վ էն Georges Mecklain եւ Jacob de Javigy. Ա. Աղաօյանեան. — 8. Բանաստեղծական. Յովնանէս Պա՛սկոյի, Թրգմ. Նեսար. — Արձակուրդի Օրեր. Թրգմ. Մեւրոյ Նուպարեան. — 9. Տանձիկի Տէր Սարգիսը. Երուանդ Եպիսկոպոս. — 10. Բանասիրական Մանրոյժ. Ս. Գրիի Թարգմանութեան Մասին. Ն. Աղբալեան. — 11. Կարէւոր Հարց մը Ամերիկայի Հանրային Դաստիարակութեան Հաւար. Բրոֆ. Դեռոգ Ա. Սարաֆեան. — 12. ՍԻՈՆԻ Արձագանգը. — 13. Ս. Յակոբի Ներսէն:

The SION, an Armenian Monthly of Religion
Printed in JERUSALEM - PALESTINE

ՄԻՈՆ

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

ՄԻՈՆԻ Ա. ԹԻԼԻՆ ԿՈՂԻՒՆ ՎԵՐՋԻՆ
ԵՐԵՎԱՆԻ ՎՐԱՅ ԴՐԱԾ ԵՒՆԻՖ ՍԱ՛ ազդարարու-
րութիւնը:

Բոլոր անոնք որ ՄԻՈՆԻ այս Ա.
ԹԻԼԻՆ ԿՈՂԻՒՆԻՆ ԵՒ ԵՍ ՅԵՆ ՎԵՐԱՊԱՐ-
ՃՆԵՐ զայն, պիտի նկատուին կանոնա-
ւոր բաժանորդ:

Այս անգամ կը փութանք յայտա-
բարել քէ ՄԻՈՆԻ Ա. ԹԻԼԻՆ ապառաժ է
բոլորովին, և շատ նախապաշար պիտի
ըլլանք բոլոր անոնց՝ որ յեն ուզեր բա-
ժանորդ գրուիլ ՄԻՈՆԻ՝ բարեհաճին վե-
րադարձնել իրենց զրկուած քիւերը:

Իսկ բոլոր անոնք որ կ'ուզեն բա-
ժանորդ գրուիլ ՄԻՈՆԻ, առաջին առթիւ
զրկեն մեզ իրենց տարեկան բաժնեգինը:
որովհետեւ բացարձակապէս կանխիկ է
ՄԻՈՆԻ բաժանորդագրութիւնը:

ԹԵՐԹԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՆԴԵՍՆԵՐՈՒ

Փոխանակութեան համար ՄԻՈՆ զոր-
կուած է բոլոր Հայ քերթերուն և և հան-
դեսներուն: Միևյեւ հիմա՛յ փոխանա-
կուածներուն ցանկը հրատարակած ենք
ՄԻՈՆԻ կողմէն մէջ: Այն քերթեր ու հան-
դեսներ որ յեն ուզեր փոխանակել, բոլ
հաճին կամ իրենց զրկուած ՄԻՈՆները
վերադարձնել և կամ ՄԻՈՆԻ բաժնեգի-
նը զրկել մեզ:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ ՄԻՈՆԻ

ԱԶԳԱՊԱՏՈՒՄ

Օրմանեան Սրբազանի Ազգապա-
տմի ԳԴ՝ Եւ վերջին հաստի սպագրու-
թիւնը յառաջ կ'երթայ, և այժմ մամու-
լի տակ է 74^{րդ} ժօրման:

Մեզի դիմումներ կ'ըլլան Ազգա-
պատմի սպագրուած ժօրմաները զը-
նելու համար:

Կը պատասխանենք այդպիսի դի-
մումներուն քէ Ազգապատմը հրապա-
րակ պիտի ելնէ ամբողջովին սպագր-
ւելէ ետքը, և մաս առ մաս կամ պրակ
առ պրակ պիտի չժախտի:

Անոնք որ կ'ուզեն ունենալ Ազգա-
պատմի՝ այս վերջին մասը, բոլ փու-
րան դիմել Տպարանիս Տեսչութեան և
արձանագրել տան իրենց անուններն ու
հասցէները, կանխիկ զրկելով փոխա-
րէքը, որ է Ամերիկեան հիւնց Տօրար կամ
Եգիպտական մէկ ոսկի:

Ազգապատմէն միայն հազար օրի-
նակ կը սպագրուի և կը յուսանք քէ
հանի մը ամսէն աւարտի սպագրութիւնը:

Ազգապատմին այս վերջին մասը
մեր Ազգին և Եկեղեցւոյն ժամանա-
կակից պատմութիւնն է՝ 1800 էն մին-
չեւ 1910 բուականը, որ առաջին ան-
գամ գրի առնուած է լայնօրէն:

Օրմանեան Սրբազան ինքզինքն ալ
կենսագրած է Ազգապատմի այս մա-
սին մէջ:

ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆ ՏՊԱՐԱՆԻ

ՄԻՈՆԻ իւրաքանչիւր քիւր երեսադէմի մէջ կը վաճառուի եգիպտ. 2,5 Դրուի:

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՄԵԾՊԱՀՔԻ ԿՐՈՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԵԾՊԱՀՔ:

Ողջո՞յն Մեծպաշին . . .

Գիտակցութեամբ և երկիւղածութեամբ ողջունենք Մեծպաշ.ը. վասն զի ժողովարարեան և սրբութեան հրաւեր մըն է այդ մեզ համար: Այս առումով, կարելի է բնել, Մեծպաշինը տանն է ժողովարարեան, առաքինութիւններուն և քաջութիւններուն ամէնէն կենսականին: Ողջունենք այս տօնը գիտակցութեամբ և երկիւղածութեամբ, որովհետեւ Մեծպաշ.ը, նոյն իսկ իր կրօնական նշանակութեամբ հիմնուած է կեանքի արժէքներուն պայծառ գիտակցութեան և երկիւղած հաւատքի մը պարզութեան վրայ:

Մեծպաշ.ը մեզի կը բերէ ո՛չ թէ ուտելիքներու և խմելիքներու դաժան ճաշոց մը, մեր փափկացած և աղատ ճաշակները խանգարելու համար, Մեծպաշ.ը մեզի կը բերէ ո՛չ թէ ապաշարի տխուր երգեր և Մեղայներու ծանր տխրիւ բանաձևներ, յօրինուած մեզի ծանօթ ու անծանօթ մեղքերու մեծ ցանկէն, վրդովելու համար մեր անձնական ազատութեան անդուսդ ձկտումները, — ո՛չ. Մեծպաշ.ը մեզի կը բերէ ժողովարարեան պատգամը. վասն զի կեանքի կռիւր, կեանքի կռիւին տխուր ըմբռնումը և կիրարկումը վնասներ հասուցած է մեր կենցաղին պարզութեան, և մենք ժողովալ չենք եղած մեր խորհուրդներուն մէջ, մեր խօսքերուն մէջ, մեր դորձերուն մէջ, մեր իրարու հետ ունեցած ընկերային յարաբերութիւններուն մէջ, մեր ներքին կեանքի անտեսութեան մէջ, մեր կերածներուն ու խմածներուն որակին ու քանակին մէջ. մէկ խօսքով՝ վտանգուած է մեր մարմնի և հոգիի առողջութիւնը և հեռացած ենք անդդալարար մեր Աստուծէն:

Ֆիզիքապէս հիւանդներ, — առհասարակ անժողովալութեան հետեւանքներով հիւանդներ —, սիրայօժար կենթարկուին բժշկական դարմաններու, պահանջողութիւններու և այլևայլ պատուէրներու, որչափ ալ խիստ եւ երկարատեւ եղած ըլլան ատենք, և ո՛չ միայն կենթարկուին՝ այլ նաեւ բժշկի և գեղադուրծի կուտան ինչ որ ունին, հերիք է որ վերահաստատուի իրենց առողջութիւնը:

Մինչ ժողովարարիւնը ինքնին կանոն մըն է մարդիկը իրենց կեանքին բոլոր տեսողութեան մէջ պահելու յայնաւոր, հետեւաբար՝ կորովի, առողջ, և ընդունակ կեանքի կռիւն յաղթական ելնելու:

Մեծպահար, իր պատմական ու աւանդական կարգուկանոնով, իրրեւ կրօնական եւ եկեղեցական հաստատութիւն, միանգամայն ընկերային ամէնէն կենսական խնդրի մը լուծումն է, որուն պէտք ունին մարդիկ:

Ո՛ր է և ի՞նչ է մարդոց անձնական ու քաղաքացիական ազատութեան սահմանը: Ստուգիւ մարդը ազատ է, զոր օրինակ, իր ուզածներն ընելու իր անձին և ուրիշներուն հանդէպ. մարդը ազատ է նոյն իսկ իր սննդառութեան գործին մէջ՝ իր ուզածին պէս վարուելու, ապա թէ ոչ պարտաւոր է յարգել իր մարմնին պահպանութեան օրէնքները: Այս և ասոր հետ կապ ունեցող բոլոր հարցեր ու խնդիրներ՝ մեզ ուղղակի կը բերեն ու կը մօտեցնեն Մեծպահարին, որ չեչտէք անգամ մըն ալ, կարգադրութիւն մըն է գիտակցութեան վրայ հիմնուած, զոր պէտք է յարգել կրօնական երկրպագութեամբ: Վասն զի կըրօնքին պարզագոյն սահմանն է ինքնաճանաչութիւն: Մարդ որքան լաւ ճանչնայ ինքզինքը, այնքան գիտի իր ծանօթանայ Աստուծոյ:

Մարդիկ ազատ չեն իրենց ուզած կերպով վարուելու իրենց մարմնին և հոգիին հետ: Երբ գիտակցութեան վրայ չէ՝ հիմնուած այդ վարմունքը, մարմինը կը լուծէ իր վրէժը անգիտակցութենէն: Եւ ահա այդ սոսկալի վրէժին հետեանքներն են մարդոց ակտաւոր վիճակը, անհանգստութեան ու հիւանդութեան այլազան երևոյթներով:

ՍՏԱՍՈՒՓՄԻՆ ԴԵՐԸ

Պէտք է խոստովանիլ որ մարդիկ այսօր շատ աւելի ծանօթ են իրենց մարմնի կազմին և յօրինուածքին քան իրենց նախահայրերը: Բայց ասիկա չի նշանակեր թէ մարդիկ այսօր շատ աւելի առողջ, և շատ աւելի առաքինի են քան նախնիքը: Ընդհակառակն իրողութիւնը սա՛ է որ մարդիկ այսօր իրենց բան գիտնալու յաւակնութիւններով շատ աւելի զեղծումներ կը գործեն իրենց ֆիզիքական կեանքին մէջ քան թէ հիները, և այդ յաւակնութիւններն են որ կը խաթարեն ֆիզիքական կեանքին պայմաններն ու օրէնքները, և հետեալաբար մարդուն կրօնական ու հոգեւոր կարողութիւնները:

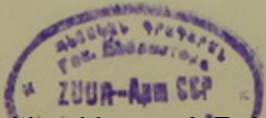
Դիտենք միայն մեր ստամոքսը:

Խնդրուած ստամոքս մը կ'աղդէ բոլոր ջլային գրութեան վրայ. կը մօայլէ մտքի պայծառութիւնը և կ'աւրէ սրտի սրբութիւնը: Ստամոքսի ճնշումներուն տակ զրգռուած ջլային գրութիւն մը լեցուած է վտանգով մը, որ վերջապէս կը պայթի մարդուն ներքը մահացու մեղքերով:

Մարդկութեան մէջ սակայն հոսանք մը կայ որ կը վարդապետէ, կի՛ր, ա՛րք, ուրա՛խ լիւր, և կը շեշտէ. ա՛յս է այս աշխարհին նպատակը: Ընդհակառակն Աւետարանը կ'ըսէ. Մարդ միայն հաւցով յի՛ որ կ'ապրի. անոր հոգին ալ պէտք ունի սնունդի մը, որ Աստուծոյ խօսքն է:

Միայն ուտելու և խմելու աշխատող ստամոքսներ՝ կեդրոններն են մարդոց բոլոր ֆիզիքական և հոգեկան գոյութեան իրաքանչիւր անձին առողջութեան ու առուգութեան համար զօրութեան աղբիւր մըն է, ելեքտրական ուժաւորի մը (Power House) պէս, որ կ'արտադրէ զօրութիւն, շարժում, լոյս և կեանք:

Նախնի հայրերէն մէկը սա պարզ եւ ճիշդ սահմանը տուած է պահ-

քին. «Պահքն է մաքուր սիրտը», Արդ՝ մաքուր կամ սուրբ սիրտ մը կարելի չէ որ հաշտուի անյաղ, խճողուած, հիւանդ ստամոքսի մը հետ, Այս է պատճառը որ շատակերութիւն և որկրամոլութիւն ծանր մեղքերու շարքը զրուած են:

Փրկիչը երանեց մաքուր սիրտերը, վասն զի անոնք են որ պիտի տեսնեն զԱստուած (Մտմ. է. 8.):

Մեծպահքը, ինչպէս նաև բոլոր պահքերը առ հասարակ՝ զիտութեամբ, փորձառութեամբ և հաւատքով կարգադրուած չափաւորումներն են մարմնի աւելորդ և փնտաւար ցանկութիւններուն: Այդ չափաւորումներն են որ կը պաշտպանեն հոգիին իրաւունքները և կը զօրացնեն դայն. որովհետև Ոգի առաւել է քան զկերակուր (Ղկա. ԺԲ. 23):

Շատ մը ականք ու խօթութիւններ կրնան դարձանուիլ դեղով. բայց կան այնպիսի հիւանդութիւններ, որոնց միակ դարմանն է անուշ առնելու և ապրելու մասնաւոր կերպ մը (diet), զոր կ'որոշէ բժիշկը: Ասիկա զիտական ու առողջապահական Մեծպահք մըն է հիւանդին ձկտումներուն ու ցանկութիւններուն դէմ:

Յիսուս Քրիստոս շատ մը հիւանդութիւններ ու ականք բուժեց հաւատքի ուժով: Բայց կարգ մը հիւանդութեանց համար ալ ըսաւ, այս տեսակները պահօք և աղօթքի միայն կրնան բժշկուիլ, եւ Մեծպահքը չըջան մըն է պահքի և աղօթքի: Ուրեմն, երբ եկեղեցին մերթ ընդ մերթ կ'ազդարարէ ժողովրդին թէ, շատ մ'ի ուտե՛ր, ամէն քան մ'ի ուտե՛ր, անխիտ մ'ի ուտե՛ր, այլ՝ կ'է՛ր այս ու այն քաները, ժուժկա՛լ եղիր, պահեցողութիւն ըրէ՛, ծո՛ւ բռնէ՛, աղօթէ՛, ճանչցիր հոգիիդ իրաւունքները, — իր մատը ուղղակի կը դնէ մեր մարմնի տկարութիւններուն եւ մեր հոգիի վէրքերուն վրայ:

Մ Ե Մ Պ Ա Ն Գ Ի Ն Կ Ի Ո Ն Ա Կ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ը

Մեծպահքը հաւատացեալներուն համար հիանալի չըջան մըն է խորհելու իրենց մարմնի և հոգիի արժէքներուն վրայ:

Ծանր, խճողուած ստամոքսներ չեն թողուր որ խորհուրդը գործէ ներսդ: Ժուժկալութեան և պահեցողութեան վաղեմի հերոսներ՝ շատակերները կը նմանցընեն գիշակեր անդէներու, որոնք լեցուն քարճիկով չեն կրնար սուրալ օդին մէջ և ճախրել, թեթեւ ու առողջ ստամոքս մը կ'երաչխաւորէ խորհուրդի և խոկմունքի կեանքը: Ամէնքս ալ, պէտք է արիւրար խոստովանիլ առիկա, կը տառապինք մարմնային ու հոգեկան անհանգստութիւններէն: Մեր չափազանցութիւնները մեր կենցաղի ներքին ու արտաքին կալուածներուն մէջ՝ անհերքելի իրողութիւններ են: Նոյնչափ դառն իրականութիւններ են մեր զանցառութիւնները, մեր տգիտութիւնները, մեր յաւակնութիւնները՝ մեր ֆիզիքական կեանքի պահպանումին օրէնքներուն հանդէպ:

Մեծպահքը կը հնչեցնէ վտանգին զանգը, Պէտք չէ այլայլիլ և կորսընցնել պաղարիւնը, խնդիրը կը դառնայ ինքզինքը կառավարելուն շուրջ: Անոնք որ չեն ուզեր լսել վտանգի զանգը, չեն գիտեր թէ ինչպիսի ահռելի կործանումներ տեղի կ'ունենան իրենց ներսը, եւ այդ կործանումներու մէջ է ամէնէն աղնուականն ու ամէնէն թանկագինը. — կործանումը մեր նկարագրին կրօնականութեան:

Ինչ կ'արժենք առանց մեր նկարագրին կրօնականութեան: Ա՛տ է մեր

բոլոր արժէքը, և մենք կը կործանենք զայն՝ չարաչար դորձածելով մեր անձնական ազատութիւնը և զէջ դնաճատելով այն միջոցները, որոնք հաստատուած են վճիռ գիտակցութեան մը եւ անտարկելի փորձառութեան մը օրէնքներուն վրայ:

Կը ծիծաղինք պահքերու վրայ. մեր ծիծաղը սակայն մեր կործանումն է: Կ'արհամարհենք գիտակցութեան եւ փորձառութեան փաստերը, եւ սակայն մեր արհամարհանքը մեր փճացումն է ինքնին: Ձենք կրնար իշխել մեր կիրքերուն, սը մեր տկարութիւններն են. չենք կրնար կառավարել մեր բնական բնութիւնը, որ կեդրոնն է մեր գոյութեան ու երջանկութեան միանգամայն: Կրօնական լեզուով մեղմոր են ասոնք, և այս մեղմորուն մէջ կ'ան այնպիսիներ որոնք թողութիւն չունին՝ Ա. Հոգիին գէժ գործուած մեղքերուն պէս:

Առաջադէպներ չեն կեանքն ու կենցաղը առաքինիներուն: Բանդադուշանքներ չեն սակաւապէտներուն ճգունքը, որով այս կրքոտ և դաղան մարմնի մէջ հոգիին իրաւունքները փայլեցնելու համար կը կռուին իրենց եսին հետ: Մեր Փրկչին քառանօրեայ ծովապահուածութիւնը հոյակապ յաղթութիւն մըն էր Փորձիչին հրապոյրներուն վրայ:

Բայց սրբափ թրիստոնեաներ կան որ կ'ուրանան իրենց հաւատքը կեանքի փորձութիւններուն մէջ, և պատառ մը հաց աւելի թխմելու համար իրենց բերանը՝ կը ծախեն իրենց նկարագիրը:

Մարդիկ որ չեն կրնար յաղթել իրենց չիղերուն եւ կիրքերուն, եւ կ'եղեն ծանր պատասխանատուութիւններ կ'ստանան, մարդիկ որ չեն կրնար կառավարել իրենց ստամոքսը, և կը ձգտին մեծ մեծ գործեր կառավարելու, այսպիսիներ կը թաւալին անբաւելի մեղքերու մէջ: Մեծպանիք պիտի բուժէր մարդոց այս անտառորութիւնը:

Եթէ բուն կրօնքը Աստուծոյ հետ հաղորդակցութիւնն է, եւ եթէ զԱստուծոյ տեսնելու պայմանն է սուրբ սիրտ մը, այն ատեն մարդ պէտք է արտաքին իրմէ սիրտը ազականոց թոյնները, եւ մարմնի անտեսութեան մէջ բոլոր չափազանցութիւններ, բոլոր անժուժկալութիւններ և բոլոր զեղծումներ են որ կ'անօրբացնեն սիրտը իրենց թոյններով:

Մեծ ու փոքր պահքեր վճիռ մտքին և սուրբ սրտին պահապաններն են, և ևս՝ և երբեք և կրօնական ուղիական ճանապարհները: Մեծպանիքն ու բոլոր պահքերուն, և եթէ կ'ուզէք, նաեւ գործնական նշանակութիւնը:

Այս խորհրդածութիւնները կը ներկայացնեն Սիոնի ընթերցողներուն հանգարա և խորունկ ուշադրութեան:

Հայաստանեայց Եկեղեցին Մեծպահքի յատուկ իր պաշտամունքներուն ծանրութեամբ և ներշնչումներով կ'արթնցնէ թմրած ու անտարբեր էութիւնները: Կ'արժէ օգտուիլ այս բարեպատեհ առիթին. պէտք է որ հաւատացեալ մարդը ինքնաքննութեան մը ենթարկէ իր անձը այս քառանօրեայ խորհրդատու օրերուն, որ եսայի իր մարդարեւութեան տաք շունչով կը լեցնէ եկեղեցին, որ Պօղոս իր խաչանուէր սրտին յորդումներով նոր կեանք մը կը ներշնչէ մեղքի տառապանքներուն տակ ճնշումներուն, որ Աւետարանը խաղաղութեան լոյսն ու յոյսը կը հեղու արտում հոգիներու մէջ, և ապաշխարութեան սաղմոսներն ու շարականները յուզումի հոսանքներ կ'անցնեն երակներէդ, և կ'զգաս թէ թօթափած ես մարմինիդ թմրերը, մաքրուած է սիրտդ:

Ողջիւն Մեծպահքին. սրտագին ողջունենք ժուժկալութեան Տօնը Հայաստանեայց Եկեղեցին մէջ:

ԴԱՍԵՐ ԱՒԵՏԱՐԱՆԵՆ

ԿՈՉԷՆ ԵՏՔԸ

«Ասանց իմ ոչինչ կարիք տանի»:

Յովն. Ժե. 5.

ՔԱՅԼ ՄԸՆ ԱԼ

Ասաջին դասով բացատրեցինք Տէրունի կոմիտէին իմաստը: Այս անգամ քայլ մըն ալ յառաջ պիտի երթանք և պիտի տեսնենք որ բառական չէ միայն կոմիտէ լսել և երթալ Փրկչին, այլ պէտք է միանալ Անոր և չգառաւիղ անկէ, որովհետեւ չենք կրնար առանց անոր բանիկ մըն ալ ընել: Շատեր կը հետեան Փրկչին և կը յառակնին բնիկ թէ իրենք լաւ քրիստոնեաներ են, Աւետարանը կը կարդան ու կը հասկընան, նոյն իսկ կրնան առար տունը բուն ու տառերուն հաշիւը տալ քննել, և բնիկ Գրիտոս իմ կեանքս է և լոյսս, բայց այս չափը տառջին քայլ մըն է գեւ: Գրիտոսին երթալէ ետքը պէտք է կ'ապուած մնալ իրեն և չընկրկիլ յետս:

ՈՐՓԸ ՈՒ ԱՅԳԻՆ

Յովհաննէսի Աւետարանին Ժե. զուրթ կարեկի է նկատել ոսկի բանալին Աւետարանի բարոյագրութեան: Յիսուս Գրիտոս իր միտքը յատակ կերպով հասկըցնելու համար իր աշակերտներուն, անշուշտ նաև բոլոր քրիստոնեաներուն, ինքզինք կը նմանցնէ Որթատունիկի: Որթը բուսական թաղաւորութեան ամէնէն ծանօթ ամէնէն ժողովրդական և ամէնէն օգտակար տունն է Զիթենիին հետ, և երկուքն ալ խորհրդանշան եղած են կեանքի, լոյսի, ոյժի, անարատութեան և հարստութեան: Արդ, Տէրն մեր կ'ըսէ իրեններուն, իբրեւ կտակ, թէ մի՛ կարծէք որ ինծի աշակերտելով կամ հետեւելով բան մը եղած ըլլաք: անշուշտ առաջափը բան մըն է, բայց բաւական չէ՛: Աւետարանի լման գործադրութեան համար: Ուշադրութիւն ըրէք, և օրինակով մը բացատրեմ ձեզի միտքս: Ես՝ սա ձեր այգիներուն կը նմանիմ, և յիշեցէք որ այդ այգիներուն մշակն է իմ Հայրս: ասէ՛ք որթատունի մը և լաւ դիտեցէք զայն: Այն բուն մը ունի հոգէն զուրս, իսկ

հոգին մէջ է այդ բունին արմատը: Իսկ բունէն ընծիւղած են ուռեր (ճիւղեր): Եթէ այս ուռերը կտրուին կամ գատուին իրենց բունէն, կրնան պահել իրենց կանաչագեղ կենտունակութիւնը: Կրնան խաղող բերել: անշուշտ ո՛չ: Արդ, Աւետարանի այս թաղաւորութեան այգեստանին մէջ ես այս Որթատունին եմ, զուրս ալ այս ուռերն էք: Հոս բունը և ճիւղերը ինչպէս որ հաստատուած են իրարու, և առար համար ալ պատու կուտան, այսպէս ալ զուրս միշտ իմ վրայ հաստատուած պիտի մնաք ու ես ձե՛ր վրայ, որպէսզի պտղաբեր ըլլաք: Եթէ օր մը դատուիք ինծմէ, զիտցէ՛ք որ բան մըն ալ չէք կրնար ընել զուրս ձեր գլխուն: Վասնզի երբ անգամ մը դատուիք ինծմէ և հեռանաք, պիտի չօրնաք իր՝ բունէն կտրուած նկատուած որթատներու պէս: ուրեմն մի՛ դատուիք ինծմէ, և մի՛ մոռնաք խօսքերս, այն ատեն հրաշքներ պիտի կարենաք գործել: Զեր գործունէութեան արդիւնքով Հայրս, որ այս Այգիին մշակն է, պիտի փառաւորուի:

ԱՂՈՒՐԻ ԿԱՍ ՏԱԵՏԱԹԱՆ

Քանի որ Փրկչին ինքզինք որթատունիկ կամ քեյիկի նմանցուց, կրնանք պահ մը կենալ կանաչագեղ և չքեղ այգեստանին մէջ և դիտել վարպետ այգեագանին աշխատանքը: Այգիի պարամներուն վրայ տեղ տեղ բաց քառակուսիներ թողուած են կորդ: Այգեգործը հեղահեղ կը շէնցնէ այդ կորդ քառակուսիները նոր տունկերով և տորոնելով, ահա թէ ի՛նչպէս: Կորդ քառակուսիներուն ամէնէն մօտիկ որթին երկար ու առոյգ ուռերն մէկը կ'ընտրէ, և յետոյ որթի արմատին քովէն մինչև այդ կորդ քառակուսիին կեդրոնը խորունկէկ փոս մը կը բանայ, և ընտրուած ուռը (աղուռնի կամ Տաշարաղ) կը թաղէ այդ փոսին մէջ, առանց կտրելու իր բունէն, և ուռին ծայրը զուրս կը թողու կորդ քառակուսիի կեդրոնին ճիւղ մէջտեղը: Այս կերպով նոր քեյիկ մը կ'աւելնայ այգիին մէջ: Կորդ քառակուսիին այլևս առարկայ կ'ըլլայ մասնաւոր խնամքի և հոգածութեան մինչև որ տաշտաթաղը յոյսեր ներշնչէ թէ հոգին մէջ ծիլեր արձակած ու արմատ բռնած է: Եթէ ատեն կտրուի առար հարուած մը հերկք է զինքը բունէն գատուելու համար: Փասն զի

այլևս կրնայ մայր տունիկի պէս ուռճանալ միևնոյն հողին վրայ, աճումի և կենդանութեան միևնոյն պայմաններով: Այդ ևս տանը հետզհետէ այս կերպով կը շէնայ ծայրէ ի ծայր, կորդ քառակուսիներ կ'անհետանան, և շէնչող, կանաչադեղ, ալտ-դարեր տարածութիւն մը կը ծաւալի աչքիդ առջև:

Տաշտաթաղը յօտում չէ. կենդանութեան և պտղաբերութեան իրական խորհրդանշանն է. մինչ յօտումը սրթութեանը դատապարտում են այլումի և փրճացումի:

Այս կերպով բարգաւաճում մը կը խորհրդաւորէ Աւետարանի ծաւալումը, Քրիստոնէական եկեղեցիներուն միութիւնը, հակառակ իրենց արտաքին զունաւորումներուն: Եկեղեցիներն ալ, իբրեւ բացարձակ սկզբունք և պայման, անհատներուն պէս բան մը չեն կրնար բնել, եթէ հաստատում չեն Փրկչին վրայ, հակառակ իրենց աւանդական յաւակնութիւններուն և նորագոյն ձկառններուն:

Ս Ի Ր Ո Ց Ա Պ Ա Յ Ո Ց Ց Ը

Յիսուս Քրիստոս անգամ բաւ իրեններուն, թէ զուք իմ աշակերտներս էք, ասոր փառան ու ապացոյցը պիտի բլայ ձեր իրար սիրելը: Սկզբ, իր առումով և իր գործադրութեամբն ամենէն սխալ մեկնումը զապափարն ու բառն է կեանքի մէջ: Եւ այդ է պատճառը որ տափակցած է այդ սքանչելի բառը. որովհետեւ մարդիկ կը սիրեն այս աշխարհի վրայ ամենէն խայտառակ բաները, և կը սիրեն նաեւ ամենէն ազնուագոյնները: Իսկ Աւետարանի մէջ կը սիրենք հաւասար է զոհոգութեան: Յիսուս անգամ մը հարցուց կրթական, բայց յոգող Պետրոսին.— Պետրոս կը սիրես զիս: Նախկին Սիմոնը պատասխանեց, անշուշտ, անտարակոյս, Տէր, զուն ալ զիսեւ որ կը սիրեմ Բեդ: Բայց այդ ի՞նչ տեսակ հարցում մըն է, բնի ուղեց Պետրոս զարմանքով մը: Սակայն, Յիսուս Քրիստոս շատ լաւ գիտէր իր աշակերտին ամենէն տկար կողմերը, և ատոր համար երեք անգամ կրկնեց իր հարցումը, իբրեւ թէ բռէր, Պետրոս, յիշիր սիրես զիս: Այս երեքումի վրայ շափաղանց տեսնելով Պետրոս, որովհետեւ ա՛յն-

պէս կը կարծէր որ բացայայտ ու անփոփոխ իրողութիւն մըն էր իր սիրը, և ասիկա եթէ իր բնկերները չէին գիտէր, բայց ինքն Տէրը շատ լաւ գիտէր: Պետրոսին այս բզ-զացումը շատ ճիշտ էր. վասն զի Տէրը շատ լաւ գիտէր զայն և կը ճանչնար անոր արկարտութիւնները, և ա՛յնչափ լաւ ո՛րչափ նայն ինքն Պետրոս չէր գիտէր ու չէր ճանչնար ինքզինքը: Բայց Յիսուս Քրիստոս բզ-զացուց անոր թէ զուն հիանալի մարդ մըն ևս Պետրոս, աչնիւ սիրա մը ունիս, բայց զոհոգութիւն բնկու շափ քաջ չես . . . , և մենք Աւետարանի պատմութեանէն գիտենք որ Փրկչին այս դատաստանը ճշմարտութեամբ, երբ Գեթսեմանիի մէջ տուր քաջող Պետրոսը, Քա՛նանայապետի բակին մէջ, խորոյկի շուրջը, չկրցաւ աղջկան մը զիտոգութեան ստուգութիւնը հաստատել, և ուրացաւ, թէ և յետոյ զղջաց ու լացաւ: Վերջապէս բոս աւանդութեան, մարտիրոսութեան պսակն իսկ Փրկչին զօրաւոր մէկ յայտնութեան անխուսափելի ճշնշումին տակ բնդունեցաւ: Պետրոս, երբ ծպտած խոյս կու տար Հոռմէն, որ չնահատակուի,— վասն զի այնպէս կը կարծէր թէ տակաւին այս աշխարհի վրայ բնկիք գործեր ունի,— կ'աւանդուի թէ իր փառաւորն սկիզբը, ճիշտ Հոռմի գրան մօտ, իր զէմն ելաւ Յիսուս, և Պետրոս յանկարծակիի եկած՝ հարցուց. Տէ՛ր, յո՞ւ երբաւ. և ինչպէս պատասխանեց, կ'երթամ Հոռմ, քու տեղդ խաչուելու համար . . . :

Անշուշտ սարսափելի եղաւ ազնուասիրտ Պետրոսին ցնցումը: Սթափեցաւ ան, ժրբացաւ, մէկգի թողուց վարանումը, ետ դարձաւ և զոհեց ինքզինքը Աւետարանի դասին:

Պետրոս եթէ վերջին անգամ չհաստատուէր իր Վարդապետին ու Փրկչին վրայ, պիտի չկրնար պսակուիլ նահատակութեամբ, և պիտի չկրնար գրաւել այն գիրքն ու հեղինակութիւնը, որով օժտեց զինքն Հոռմի եկեղեցին:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱՐԵԼԻ Է ԿԱՊՈՒՍՏ ՍԵՒԼ ՓՐԱՅԻՆ

Այս է կարեւոր խնդիրը, որ պէտք է լուծուի քրիստոնէայ մարդու մտքին մէջ: Ստուգիւ կը հաւատանք Անոր կատարած փրկագործութեան, իրօք կը սիրենք Փրկչիւր: Այս երկու հարցումներուն պատասխանին մէջ է մեր կապն ու կապակցու-

թիւներ անոր հետ, որ ինքզինքը նմանցուց որթատունկին և մեզ ալ՝ ասոր ճիւղերուն։ Մարդիկ իրենց տան մէջ խելօք են առ հասարակ՝ նման այն աղոց, որ իրենց ձեռնաց ներկայութեան խելօք կը կենան, բայց կ'անտակին՝ երբ հեռացած են հսկող աչքերէ։ Պատկառանքի, Ամօթի և Գարգանքի գիտակցութիւնը լայն դեր կը կատարէ մարդոց կենցաղին մէջ։ Տան մը, ինչպէս նաև ազգի մը աւանդութիւններն ու բմբունքները ինքնին կուտան բարոյական և օրինական ուղղութիւնը իրենց ժողովուրդին։ Բայց երբ մարդ հեռի է իր տունէն և իրեն բնիկ միջավայրէն, համարձակութիւն կ'զգայ անտալու իր կիրքերուն, որոնք կը մոլեն զինքն և կը մոլորեցնեն։ Փարիզի և ասոր պէս մեծ քաղաքներուն խնկէութիւններն ու անամօթութիւնները կերտողներ առաւելապէս եկերն ու օտարներն են քան թէ բնիկները. այսինքն զիտող և հսկող աչքերէ հեռացածներ . . . :

Որդ՝ Փրկչին հետ սրբի և մտքի սրբութեամբ հաղորդակցութիւն պահողներն առնո՞ք են միայն որ Որթի վրայ հաստատուած կը մնան և կ'ուսման մաքուր հոյզերով, և հրա՛ջ կը դորձեն այս կեանքի մէջ, առանց ազդուելու անոր կեղտութիւններէն և առանց արգիլուելու անոր զօնարութիւններէն։

Ասիկա, այո՛, պէտք է խոստովանիլ, շատ դժուար պայման մըն է, բայց անմնար չէ։ Վասն զի մարդիկ քաջութեան գօրաւոր ջիւղ մը ունին վերջապէս. իրենց հոգին աղետաւնալու ամէն յարմարութեամբ օժտուած է։ Եւ Սուրբեր, որոնք զերազանցած են իրենք զիրենք կեանքի և դաժափարի պայքարներուն մէջ, որոնք գիտցած են մեռնիլ իրենց համոզումներուն ու հաւատքին համար, ա՛յն ուսերն են որ հաստատուած են իրենց Փրկչին վրայ. առնո՞ք քաջութեան և բարձրագոյն առաքինութեան հոյզով սնած են, և ի հարկին իրենց Փրկչին պէս կը խաչուին, ու չեն վախճար մեռնելէ։

Կարելի չէ՛ որ հաւատացեալ մը կապուած ու հաստատուած ըլլայ Փրկչին, և չար սիրտ մը ունենայ։

Կարելի չէ՛ որ Աւետարանով դատաւարակուած անձ մը Փրկիչը զգայ իր մտքին և սրտին մէջ, և չսիրէ իր բնիկները։

Կարելի չէ՛ որ քրիստոնեայ մը գիտնայ քրիստոնէութեան նշանակութիւնը, և վարանի կեանքի պայքարին մէջ Սրբութեան և Նուիրումի գրօշը բարձր բռնելու։

Կաժառանգումի հեթանոս հարկաւորութեամբ Փրկչին վրայ հաստատուած ուս մը չէր. բայց այնպիսի հաւատքով մը պատուատուեցաւ Անոր հեղինակութեան որ այդ հաւատքը հիմ է դաւ իր ծառային վերապահութեան։

Տեսաւս կիրք Փրկչին միայն քղանցքներուն հպելու հաւատքով գտաւ իր բուժումը, զինքն հիւ ծող արիւնահոսութենէն։

Փրկչին խաչակից աւազակներէն մէկը իր կեանքին վերջին վայրկեանին միայն զգաց իր մեղքերուն ծանրութիւնը՝ Աստուածորդւոյն անմեղութեան ոյժին փառտով, և վայելեց փրկուելու երանութիւնը։

Վերջապէս արժանապատուութեան խնդիր մըն է Հաւատացեալ և Քրիստոնեայ անձերու համար շաւրել այն կնիքը, որով կնքուած են, Առաքեալին ազուր բացատրութեամբ, իրենց փրկութեան օրը։ Մեղքին զերութենէն արձակուած մէկը պիտի ուղևոր նորէն չգթայի իր ձեռքերն ու ոտքերը։ Ո՞վ պիտի ստրկանար իր կիրքերուն և սխալներուն ճնշումներուն տակ նորէն կքելու չափ, Փրկչին հետ անգամ մը դէմ յանդիման դալէ ետքը։ Կրնա՞ք յարգել իրենց խօսքն ու պատիւը չյարգողները։ Քրիստոնէին արժանապատուութիւնը միայն բաւական է զինքը կապելու Փրկչին. վասն զի ան գիտէ թէ առանց Անոր բան մըն ալ չի կրնար բնել ինքն և նոյն իսկ բան մըն ալ չ'արժեր ինքն իրքն և Քրիստոնեայ երբ հեռացած է Անկէ։ Պէտք է մեալ Փրկչին հսկողութեան տակ։ Անոր խաչը պէտք չէ հեռանայ քրիստոնեայ մարդու աչքէն և մտքէն։

Բ. Ե.

Հանեցէ՛ք ուսադուրեամբ կա՛ւրդալ ՍԻՈՆԻ կողքին երկրորդ էջին վրայ դրուած կա՛րեւոր ազգը ՍԻՈՆԻ և ԱԶԳԱՊՍՏՈՒՄԻ մասին։

ԲԵԹԱԱՄԻՍԻ ՍԱՅԼԸ

Ք.

Շար. Ա. Թիւհն և վերջ.

Մեր խորին համոզումն է թէ Հայ հայ-
րենիքի վերականգնումը չի կրնար կատար-
եալ ըլլալ, եթէ իրեն հետ չբերէ նաեւ Հայ
եկեղեցւոյ վերականգնումը:

Հայրենիքը լոկ հողն ու փութը չէ երկը-
րին ուր կ'ապրի ժողովուրդը, այլ նաեւ ու
մանաւանդ գումարութիւնը այն ֆիւլիքա-
կան և բարոյական ոյժերուն, որոնք հնա-
րաւոր կ'ընեն ցեղին կեանքն ու ինքնու-
թիւնը այդ երկրին մէջ:

Ու Հայ հայրենիքի բարոյական ոյժե-
րուն մէջ առաջին դիմին վրայ կը կանգ-
նի—պէտք է ընդունիլ—Հայ եկեղեցին:

Հայ Հանրապետութիւնը իր պարտքը
կը կատարէ, արժանանալով Ազգին համա-
րումին և երախտագիտութեան, երբ կը
քաջալերէ Հայ արուեստն ու զրականու-
թիւնը, Հայ թատրոնն ու կրթութիւնը, Հայ
վաճառականութիւնն ու ճարտարագիտու-
թիւնը, և երբ, հակառակ իր միջոցներու
փոքրիկութեան, կ'ընէ իր բովանդակ կա-
րելին, զարկ տալով անոնց մշակումին և
արգիւնագործման:

Ինչո՞ւ սակայն ո՛չ նոյն խրախուսա-
կան վերաբերմունքը նա՞ւ և եկեղեցիին հա-
մար: Հայ եկեղեցւոյ զաղափարը այն հո-
գին է որ դարեր ու դարեր ապրեցաւ Ազ-
գին մէջ, ապրեցնելով զայն իր մէջ, անոր
և իր կեանքի ամէնէն դժգոյի օրերուն:
Թող տալ որ թառամի յանկարծ այդ հո-
գին՝ Ազգին ու Հայրենիքին վերանորոգ-
ման սա սրառազին ջանագրութեանց միջո-
ցին, կը նշանակէ պարզապէս կիսատ թո-
ղու վերականգնումի սկսուած գործը. թմ-
րած մարմինն մէկ կողմը միայն արթնցը-
նելով, ու թողով որ միւս կողմը, որոն
ներքեւ սակայն թերեւս կը բարախէ սիւ-
տը, մնայ մեռած անշարժութեան մը մէջ:

Թո՛ղ չըսուի թէ ժողովուրդին յեղա-
փոխութիւններէ ծնած կառավարութիւն-
ները բնդհանրապէս այս ողբով տոգորուած
կ'ըլլան կրօնքի զգացումին կամ եկեղեց-
ւոյ սկզբունքին նկատմամբ:

Յրանաականին օրինակը, որ իր ծա-
ղումներուն ու հեռեւանքներուն մէջ լե-
ցուն է տխուր և տկար պատկերներով, և
որ վառնոր միշտ տարածուած կը սպասէ
ահա պատահականութեանց ետին, չի կրը-
նար համոզիլ ըլլալ երբեք:

Աւելի մեծ և կատարեալ յեղափո-
խութիւններէ վերջ, որոնք տեղի ունեցան
այլուր, անկոտորած տարբեր եղան պետու-
թեան հայեացքն ու վերաբերմունքը կրօն-
քին և եկեղեցիին հանդէպ: Իսկ Պալքան-
եան երկիրներու և Ելլադայի աշատաղը-
րութեանէն ծնած ազգային վերանորոգու-
թեանց միջոցին՝ զանցառելի տարր մը չը
նկատուեցաւ բնաւ կրօնական կեանքը.
և եկեղեցին, որուն այդ ցեղային համայնք-
ներու պատմութեան մէջ կատարած զերը
շատ աւելի աննշան էր եղած քան մերինը,
աւելի ուղիղ կանգնեցաւ իր պատուանդա-
նին վրայ քան առաջ:

Կ. Պոլսոյ Տիեզերական պատրիար-
քութեան վերջին կացութիւնէն ետքը, Սեր-
պիոյ՝ Ռուսմանիոյ և Պուլկարիոյ մէջ կա-
տարուած նուիրապետական ազգային ա-
թոռներու և սինոդներու վերաբերումը կամ
վերականգնութիւնը յայտնապէս կը չուցնէ
ասիկա:

Եթէ Հայաստանի կառավարութեան
մտասեւեռեալ ձկտումներէն մին է, ինչ-
պէս կը հաւատանք, Քորհրդային Հանրա-
պետութեանց քաղաքական միութեան մէջ
անկորուստ պահել Հայ ազգին ցեղային
ինքնութիւնը, միայն այս տեսակէտով նոյն
իսկ անհրաժեշտութիւն մըն է Հայ եկե-
ղեցիին պահպանութիւնը:

Կարելի չէ կրօնքը խել այս ժողովուր-
դին խիղճէն: Անոր հոգիին ամէնէն հզօր
բնազդներէն մին եղած է ա՛յլ ան, որ եր-
կար դարերէ ի վեր իր յագուրդը դրած է
միշտ Հայ եկեղեցիի ձեւին մէջ: Եթէ քան-
դուի կամ եղծուի այս ձեւը, հոգեբանա-
կան հեռեւանականութեամբ մը՝ այդ բնազ-
դը իր անունը պիտի փնտռէ զինքը ծնող
հոգիին անհարազատ ձեւերու, այսինքն օ-
տար դաւանութեանց կամներքին արուես-
տակեալ շարժումներու մէջ, ու ատոր ար-
գասիքը պիտի ըլլայ այլատերումին վը-
տանդը ազգային ինքնութեան համար:

Վասնզի օտարադասնութիւնը ապագայայնացման ճամբան է միայն, աւելի կամ նուազ շեշտուած սաստկութեամբ. խոկ կասկածելի արժէքներ ներկայացնող մարդոց միջոցաւ կատարուած բարենորոգչական սա կեղծարարութիւնները, որոնք ահաւառիկ տեղի կ'ունենան մեր նորածին Հանրապետութեան սահմաններուն մէջ, կրօնաբարոյական պիտակի տակ գոյացած ամէնէն վատագոյն աշխարհայեցողութիւնն են, որոնք պէտք էին խնայուիլ բազմաթիւ ու բազմապատիկ ցնչումներով ստանաւ ազգի մը ներքին կեանքին:

Հայաստանի կառավարութեան պարտքըն էր և է ա՛յնպիսի կերպով մը ճշգիւ իր կեցածքը, որ թէ՛, մէկ կողմէ, արտաքին սոցիալականները և ներքին գաղաբումները չբաշխերուն իր շուքին տակ որ և է աստիճանով, և թէ՛, միւս կողմէ, Հայ եկեղեցւոյ իշխանութիւնը, որ կղերն ու ժողովուրդն է միանգամայն, հարկադրուի փութացնելու հարազատ և ճշմարիտ բարենորոգութիւնը, որ ժամանակին ազազակող պահանջը և ազգին խղճմտանքին մէջ զգացուած ամէնէն կենսական կարիքն է այլ եւս:

Անտեղի պիտի չըլլար սակայն հոս—մետալին միւս կողմն ալ տեսած ըլլալու համար—հարցնել թէ ճիշդ այս մասին, այսինքն բարեկարգութեան խնդրոյն համար մասնաւորաբար, և իրերու ներկայ նոր դրութեան մէջ իր հոգեւորական գործունէութեան ուղղութիւնը ծրագրելու տեսակետով ընդհանրապէս, ի՛նչ բրաւ եկեղեցւոյ իշխանութիւնը, ամբողջ ազգին կողմէ ա՛յնքան անկեղծօրէն և ա՛յնքան արդարացի կերպով արտայայտուած ակնկալութեանց հանդէպ:

Այս հարցումն քննելու կը մղուինք նախ այն վստահութենէն՝ զոր ունինք Հայ եկեղեցւոյ նուիրապետական կեդրոնին Մայր Աթոռոյ ներկայ հոգեւոր գերագոյն ժողովի անդամներուն ձեռնհասութեան մասին. յետոյ այն համոզումէն թէ ի՛նչ որ ալ եղած ըլլան այս կամ այն կերպով մտածուած կամ յարուցուած արգելքները, անկարելի պիտի չըլլար գոյացած ճախճախտաբին մէջ գտնել անցակէտ մը, հունմը, ապահով գետնի վրայ ոտք դնելու և

խօսոյն սկսելու համար գործի:

Այդ գործը պէտք էր ըլլար, մեր խոնարհ կարծիքով, յատաճ քան նոյն խոկ բարեկարգական հարցարաններու մշակումն ու բանաձեւումը, հոգեւոր արթնութեան, այսինքն կրօնական առողջ շարժումի մը ձեռնարկը:

Պէտք չէ խորունկ երեւոյթներէն. կըրօնի վերաբերմամբ անտարբերութեան մասկերեսային մտայնութեան ներքեւ, որ պատահական հանգամանքներէ ածանցած վիճակ մըն է պարզապէս մեր մէջ, հաւատքի կենդանի խորք մը կայ ժողովուրդի հոգեւոյն մէջ: Պէտք էր երեւան բերել և արծարծել ոյժի այդ մթերքը, և անոր վերայ գնել շարժումը սոցիալող զսպանակներուն սարուածքը: Պէտք էր կազմակերպել քարոզչական առաքելութիւն մը ժողովուրդին մէջ, որպէսզի անոր զգացումներուն և դատողութեան գորութեամբը ամրապնդուէր ձեռնարկին սկզբնաւորումը. որպէսզի անիկա բարեկարգական գործին նայէր ո՛չ այնքան իրրեւ հետաքրքրաշարժ երեւոյթի մը վրայ, ինչպէս կը վախնամ որ եղած ըլլայ այժմ գեւ շատերուն վերաբերմունքը, այլ իրրեւ իր հոգիին հետ կապուած հարցի մը՝ իր հոգեկան կեանքին ամէնէն լուրջ մէկ եղելութեան վրայ:

Գործելու այս կերպը խորթ պիտի չը թուէր երբեք մեր ժողովուրդին սրտին, նորութիւն մը չըլլալով ինքնին մեր եկեղեցական պատմութեան համար:

Թողլով հնազոյն ըրջանները, ուր Ազգին քրիստոնէական լուսաւորութեան և չարգացման գործը կատարուեցաւ միշտ գրական և բանասեր աւետարանչութեան արդիւնքներով, անկարելի է այս առթիւ չյիշել Սիւնեաց զպրոցի հոգեւանդն գործունէութիւնը, որ «չըջան վարդապետաբան» ի, այսինքն քարոզչական առաքելութեան միջոցաւ, լատինացման վտանգէն երկու անգամ ազատեց Հայաստանեայց եկեղեցին և Հայութիւնը, նախ ԺԵ. դարուն՝ Որոտնեցիին և Տաթևացիին զիւցազնական ջանքերով, և յետոյ ԺԶ. ին սկիզբը, Կոլոտեան փաղանդին կազմակերպած գրական և բեմական գիմարութեանց շնորհիւ:

Կը սիրեմ կարծել թէ մեր ներկայ սեւրուզին մէջ, այսօր եւս, չեն պակսիր տարբեր որոնց միջոցաւ կարելի ըլլայ ձայն տալ ժողովուրդին խղճմտանքին, իր միջոցաւ կամ գէթ իրեն հետ պատրաստելու համար եկեղեցւոյ բարեկարգութեան գետինը, կրօնի և բարոյականի ներշնչումներով մաքրուած միջնորդաւ մը վերստեղծելով նախ ընկերային վիճակի այն տարտամ գրութեան մէջ, զոր պատրանքներէ և ձախողութեանքներէ ծնած տխուր տրամադրութիւններ վերջերս տուին մեր ազգային կեանքին:

Սակաւաթիւ բայց ընտիր հոյլը այն քանի մը զիտուն և սրտի տէր հոգեւորականներուն, որոնց ներկայութիւնը էջմիածին՝ Երուսաղէմ՝ Կ. Պոլիս՝ Եւրոպա և Ամերիկայի մէջ՝ լուսաւոր երևոյթ մըն է տակաւին այժմեան զժրատ կացութեան մէջ, եթէ ծրագրուած ուղղութեամբ և ոգեւորուած խանդով լծուէր աշխատանքի, մտահմ թէ թէ պիտի յաջողէր առաջ բերել ակնկալուած շարժումը, իրեն հետ ունենալով բազմութիւն մը հոգեւէր և ազնուամիտ աշխարհականներու, որոնց մէջ գետեմ թէ չէ մեռած բնաւ կրօնքին և եկեղեցիին սէրը:

Եւ ոչ չէ տակաւին ընելու համար այս ամէնը: Պէտք կայ հրաշքի մը. և Հատաքին ձայնը, Արարատէն ու Սիոնէն հրնչեցուած, պիտի կրնայ զործել այդ հրաշքը, արթնցնելով թմրած գգացումները և հոգեւոր փրկութեան և վերանորոգութեան սկզբունքին շուրջը խմրելով բոլոր բարի կամեցողութիւնները:

Նուիրումի ոգին, որ կէս դար ամբողջ բրաւ մեր մտաւորականութեան և երիտասարդութեան ամէնէն ընտիր մասը, մերթ խօսական վաղքով մը նոյն իսկ, գրոհ տայ գէպի այն կէտը, զոր ազգին քաղաքական ազատութեան և ազազայի զգացումը կը մատնանշէր իրեն, կենդանի է միշտ. անիկա սիրտերը այս անգամ եւս պիտի կարենայ ուղղել գէպի ազգին կրօնական վերանորոգութեան երազը, եթէ Լուսաւորչի գահէն և Շնորհալիի հալածական աթոռէն, որոնց մօտ կը հսկեն մեր նախնեաց հոգեւոր ժառանգութեան աւանդապահ երկու պատկառելի ձերուներէրը, ու Սիոնի բարձունքէն, ուր վիշտին և յոյ-

սին սրբութիւնը խորհրդաւորօղ նուիրականութեանց մօտ կը տքնի ազգին և եկեղեցիին ամէնէն հզօր ու բարի իմացականութիւններէն մին, լսուի միահամուռ հրաւէր մը սրտազին և սրտակից զործունէութեան:

Մեր մէջ ժողովուրդն ինքն իսկ է եկեղեցին. ու կարելի չէ կատարել եկեղեցիին բարեկարգութիւնը՝ առանց իրեն իսկ յաջողելու համար ընել այդ բանը, այսինքն կարենալու համար ժողովուրդը յորդորել գէպի իր պարտականութիւնը, ինծի ամէնէն զործնականը կը թուի այն կերպը, զոր Գահիրէի մեր մտաւորականներէն ազնիւ բարեկամ մը ամիսներ առաջ կը թելազգէր՝ առաջարկելով կազմել Լուսաւորչեան Միութիւն անուան ներքեւ ընկերակցութիւն մը, որուն զործն ըլլայ Ազգային եկեղեցիին գաղափարին շուրջը բոլորել ժողովուրդը, և նպատակը՝ Աւետարանի հոգիով և նախնեաց ներշնչումներով բարոյական կեանք նորաստեղծել արդիական գետնի վրայ:

Անգամ մը որ կատարուի կամ սկսուի նոյն իսկ կատարել նախապատրաստութեան այս զործը, զժուար պիտի չըլլայ հասկննել թէ եկեղեցական բարեկարգութեան առաջին և անհրաժեշտ քայլն է եկեղեցականաց կրթութեան ձեռնարկը:

Անշուշտ կարելի չէ իսկոյն տիրանալ այսպիսի արդիւնքի մը. աշխատութեան և ժամանակի կը կարօտի ան. բայց կարելի է անմիջապէս տնօրինել գէթ որ դադրի իրենց կուսմին արժանիքէն և հոգեւոր զատախարակութեան և զիտութեան շնորհներէն զուրկ անձերու ընդունելութիւնը եկեղեցական ասպարէզի մէջ: Լաւագոյն է որ հասարակութիւն մը առժամաբար չունենայ բնաւ իր կրօնի պաշտօնեան, քան թէ ունենայ այնպիսի մը, որ բարոյապէս չի կրնար արժեցնել իր պաշտօնը ժողովուրդին հոգեւոր շինութեան զործին մէջ:

Ժողովուրդը պէտք է լուսաւորուի իր հաւատքին բարձրութեանը և անկէջ իջնող սրբութիւններուն հանդէպ. ա՛յս իսկ է բարեկարգութիւնը: Բայց ատոր համար հարկաւոր է սիրտով և միտքով լուսաւորուած մշակներու զոյնութիւնը. ատ՛՛ր պէտք

է ձկտին ջանքն ու ճիգը տմէն անոնց, ուրոնց համար բարեկարգութիւնը բառ մը չէ լոկ:

Վատուժած են արդարեւ մեր եկեղեցւոյ ներքին կեանքն ու կազմը, բայց ոչ բնաւ քայքայուած. կազգութեան համար, պէտք ունի անիկա զօրացուցիչ սրնունդի, աշխինքն աւետարանական գիտութեան և փորձառութեան հոգեւոր լոյսին: Երբ բաւական չափով տրուի անոր այդ սրնունդէն, ինքնին պիտի անհետին շատերը այն թերութիւններէն, որոնք, ինչպէս արեւարացած մարմինի մը մէջ բոյն զրած խոյլերը, զոյացած են հետզհետէ անոր մէջ:

Կարգուսարքի և ձեռնրու խճողումները, պաշտամունքի երկարութիւնը և հանգիստական կատարողութեանց չափը պերճանքը, երկեցողութեանց տարազէմ և յաճախ տարազէպ ձգձգումները, լեզուի խորթութիւնը, ամէնքն ալ մեծ մասամբ ճաշակի և ունակութեան հետ կապուած խնդիրներն ալ ևս, ամէնքն ալ ինքնին պիտի գտնեն լուծումի պարզ ու վճռական կերպ մը, երբ, հաւատքի գիտակցութեամբ պայծառացած մտայնութեան մը մէջ, սեղանն ու բեմը, աշխինքն աղօթքն ու քաւորութիւնը, վերաստեղծութիւն իրենց արժանի պատուանդանի մը բարձրութեան վրայ, իրեւ հոգեւոր կեանքի մշակութեան ամէնէն արժէքաւոր միջոցները. իսկ եկեղեցականութիւնը ինքնին պիտի բարեկարգուի, երբ լուսամիտ կղեր և լուսաւորուած ժողովուրդ համաձայնին ընդունելու համար թէ արժանիքը՝ բարոյական և իմացական արժանաւորութիւնը միայն պէտք է դնեն նուիրապետական բարձրացումին ճամբան. բան մը՝ որ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ նախնական օրէնքներուն և ընդհանրական պահանջն է արդէն:

Ու այս ամէնը, այս բոլոր պարզումները և բարձրումները, և ի հարկին ուրիշ յաւելումներ, պէտք է կատարուին միմիայն որպէսզի կրօնքը իրապէս մանէ կեանքին մէջ, մարդոց անհատական՝ բնատնական և ընկերային կենցաղէն ներս, տարբանայ սրտին ազնուագոյն պահանջներուն հետ, և ո՛չ թէ մնայ ոսկեհուս պատմուճանի այն դերին մէջ, ուր դժբախտաբար զրած են գինքը հասկնալի հանգամանքներ

կամ անհասկնալի կամէութիւններ:

Ո՛վ պիտի ստանձնէ, սակայն, բոստմանց՝ այնքան պատասխանատու և փափուկ, բոստ ալոց՝ ժամանակի ընթացքին հետ և հասարակաց զգացման միջոցաւ այնքան դիւրացած այս գործին նախաձեռնութիւնը:

Պարզ է պատասխանը. — Վերլն պէտք է հնչէ ձայնը, որպէսզի լսուի ամէնքէն: Եկեղեցւոյ իշխանութիւնը, որ գլուխը, աշխինքն միտքն է ազգին կրօնական կեանքին, ինքը պէտք է ընէ ձայնատրութիւնը եկեղեցւոյ բարեկարգութեան, և անոր նախապայման ժողովրդային հոգեւոր լուսաւորութեան գործին: Սիրտը, աշխինքն ժողովուրդը, պատրաստ է արդէն ատոր. իմաստուն սլաք մը պէտք է միայն որ ներգաշնակէ անոր զարկերուն կշռոյթը, որպէսզի մոլեկան կիրքեր չխանդարեն անոր գործարանաւորութիւնը, և անհմուտ ու անարժան ձեռքերու մէջ չանցնի ուղղութեան զեկը:

Երեք աթոռները, էջմիածին՝ Երուսաղէմ և Կ. Պոլիս, որոնք կը ներկայացընեն Հայ եկեղեցւոյ նուիրապետութեան արդի կազմը, երեքն ի միասին, համանման և համաշունչ գործունէութեամբ պէտք է ծրագրեն և սկսին շարժումը:

Ամէն կողմ պէտք է կազմակերպուին հաւատք և եկեղեցւոյ սէր արծարծող ժողովրդային Միութիւններ. ամէնտուն պէտք է լսուի Աւետարանի ձայնը. եկեղեցիներու մէջ, պէտք է արտօնուի, պաշտամունքէ վերջ, կատարել զուտ կրօնական բնոյթ ունեցող լսարանական գումարումներ, որ եկեղեցական և նոյն իսկ երկուսեւէ աշխարհական հոգեւոր անձինք, որոնք Հայ դասնութեան կը պատկանին և Ս. Գրոց գիտութիւն և խօսելու շնորհ ունին, բացատրեն և լուսարանեն քրիստոնէական կրօնքի սկզբունքները և Աւետարանի բարոյականը. թերթերու մէջ տեղ տրուի կրօնական լուրջ գաղափարներու, տետրակներ և զրքոյկներ հրատարակուին այդ միտքով. քարոզներ և բանախօսութիւններ յաճախուին նոյն ուղղութեամբ հրահանգութիւններ կատարուին ժողովուրդը վարժեցնելու համար եկեղեցական պաշտամունքի միջոցին համախումբ երկեցողութեան:

Ու, որպէսզի քմահաճ կամայականութիւններ չայայլեն ձեռնարկին նկարագիրը, հարկաւոր է որ, ինչպէս բնական, հագեւոր վերին իշխանութիւնը ճշդէ գործին ուղղութիւնը և հսկէ անոր վրայ: Թիւրքիոյ մէջ՝ Կ: Պոստոյ պատրիարքարանի «Հայ կոստանկ» ով, գաղութահայութեան մէջ՝ երուսաղէմի «Սիոն» ով, ու Հայաստանի՝ մէջ էջմիածնի «Արարատ» ով, որուն երեսունին կը սպասենք ակնդէտ:

Եզգային եկեղեցական համագումարէն ալ առաջ, ու հայն իսկական արդիւնաւորումի ընդունակ դարձնելու համար չոյն իսկ կը կարծենք թէ անհրաժեշտ է նախապատրաստական այսպիսի աշխատանք մը:

Արտաքոյ Հայաստանի, հայութիւնը տրամադիր է լսելու այս ոգւով իրեն բլաւիք հրաւէր մը. իսկ թէ Հայաստանէ ներս որքան սիրալիր պիտի բլար յօժարութիւնը այդ մասին, Սիւսոնորհնէքի առթիւ Մայր Սթոնոյ հովանիին տակ հանդիսաւորուած ողեւորութիւնը ցոյց տուաւ արդէն:

Ահա թէ եկեղեցւոյ բարձրագոյն իշխանութիւնը ի՞նչ պարտ էր ընել ցարդ, և պարտի ընել այսուհետեւ ես, երբ ուշ չէ տակաւին, որպէսզի մեր հաւատքի կազմուածին մէջ իրապէս չհրկիզուի Բերսամիւսի Սաղը, ու մեր վաղուան սերունդները մոխրակոյտ մը չգտնեն հոն՝ ուր պատուական նախնիք հազար ու բիւր տաժանքի և տանջանքներու գնով կանգնած էին փառքի և պատուոյ ամէնէն անմահ յիշատակարանը:

ԳԱՀԻԼԷ

ԹՈՐԳՈՒՄ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Լեռան Բարձր ամենամեծ սէզոնն է մարտից զուրկեան: Մարտից ներկայութեան անմայր յիշգրտիմն մէջ: Մեր բաւական արդարացումը: Հրովարտուող մեր արժանապատւութեան հոգիով օժտուած բլլայնուս: Գրաւականը քէ պիտի կրնանք մեծ գմեղ մեծ վեր բարձրացնել և բլլայ աւելի բան մարդ, Խոստումը՝ այն զերազոյն կարելիութեան, այս յոյսին, անբաւական վեր մէջ բարձրացումին:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԱՊԻՆԻ

ԿԵԼԵԿՈՅ Ս. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՆԱՄԱԿԸ

ՍՈՒՆԻ ԵՐՈՂ ՏՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ձեռնարկելու առթիւ՝ դիմած էին Կիլիկիայ աթիւա Ս. Կաթողիկոսին, որպէս զի բարենօքի յիշադրել իր զիցածներ ՍՈՒՆԻ հաստատութեան մասին, ինչպէս նաեւ իր սպասարարչներն ու փորձաւորութիւններ իր խնայարարականութեան մասին:

Վեն. Սոսակ Կաթողիկոսը բարենօքի ձեռնարկելու համար զոն պոմ ալ մեր հետաքրքրութեան. նամակ մը, որ իր մեծիկ շահով ու հոգով շահեկան է, և մասնաւորապէս կը ներկայացնէ պատմական արժէք մը քէ՝ իր կենսագրութեան և քէ՝ ՍՈՒՆԻ խնայարարութեան անակիւսէն: Վասն իր ներդրումութեան՝ նոյնութեամբ կը հրատարակենք նամակը: Խ. Կ.

Հաւել, 21 Յունիս 1927

Գերապատիւ

Տ. Բարդէն Ս. Եպի. Կիլիկիական յերուսաղէմ

Ասացած եմ Ձեր Դեկ. 30 նամակիւր Ն. Ամենապատուութեան մեղրակաթ կոչով վերկենցող Սիւսի Ա. Թիւրքի հետ: Ո՛րքան տարբերութիւն հնոյն ու նորին մէջ. զուգակշիռ ընել չէ՝ միտքս: Առաջին թիւը յաջորդներուն յաջորդութեան և օգտակարութեան երաշխիքը:

Անվհատ պահանջող մի էք. որո՞նք են եղեր հանգուցեալ ՍՈՒՆԻ խմբագիրները: Ի՞նչ փոյթն էր Խարբերդի եղեգի գիւղէն եկող պատանիի մը, որուն անպարագրելի աշխարհն եղած էր իր գիւղին լեռնափակ հորիզոնը: Մարէս չէի անցներ օր մը՝ իրականութիւնը լոյսի տակ գնել, և ո՛չ կերակրակայէի 60 տարի ետքը հաշուեպահանջի մը հանդիպել, որպէս զի օրը օրին տեսածներս և լսածներս յուշատետրի մը աւանդէի:

1867ի Մէծի պահոց Լուսաւորչի տօնին երուսաղէմ հասաւ, ճամբորդութեան յոգնանքի և կեղտի բռնէ ձերբադատուելու համար Պատրիարքարանի կից ուխտաւորաց լուացքի և լողանքի յատկացեալ գումարու միոյն մէջ լողցուցին զիս: Մի քանի օր վերջը հօրս հետ Պատրիարքարան կանչուեցանք: Երջանկայիշատակ եւայի պատրիարքը կը նստէր ձմեռուան օտան, այժմ խորհրդարան:

Դռնէն ներս չմտած, հայրս իր խաւովը հանեց և ինձ ալ հրամայեց իր օ-

րինակին հետեւիլ. ապա մշտեց «ծուկ չու-
քի»-ի հրամանով: Կարծեմ զի զաջիկ ման-
կական առարկութեանս 'ի պատասխանի՝
որովհետեւ «մեր թագաւորին պիտի ներ-
կայանանք»: Ընկալոք քաշկուտեկով հա-
սայ Պատրիարքի բազմոցին և աջը առի,
մի քանի հարցումներէ վերջը յանձնեց ըզ-
մեկ վարժարանի տեսուչ երգչկացի Մը-
կերտիչ վարդապետին, որ 80 թուականին
միարանութենէ բաժնուելով Կիլիկիա զը-
նաց, Սահակ անուամբ եպիսկոպոսացաւ,
և 95ի կոտորածին Աշոտի Ս. Յակոբ վան-
քին մէջ յօռտուեցաւ:

Գլխոցի ուսուցիչ էր Տ. Սաւալանեան,
ինչպէս և խմբագիր Սիօնի և քարտուղար
Պատրիարքարանի. ուսուցիչ էին Յարութե-
թիւն Զէնճիլճեան Պոսեցի և Կարապետ
պատուելի Արարիկիւրցի (Մամբրէկեաց.):
Քննութեան ճգնաժամ մը անցուցինք պար-
թեհասակ և թաւ պերեւելոտ Զէնճիլճեանի
առջև. Գործք Առաքելոց մը տուաւ ձեռքս,
քիչ մը ընթերցանութիւն ու մի քանի տող
քերականական լուծմունք. բոլոր պաշարս
ալ այդ էր. պատմութիւն, թուաբանու-
թիւն, աշխարհագրութիւն և այլն տեղ չու-
նէին պաշարիս մէջ ու կարծեմ պատուելի-
ներն ալ շատ մեծ պաշար չունէին բաց ի
Սաւալանէն:

Սիօն կարգալու, հասկնալու և հետա-
քըքրուելու ի վիճակի չէի, միայն երբեմն
մեր աւագ աշակերտակիցներու, Ալեքսան
Արապեանի (Կիրեղեաց.) Յակոբ Անուշեա-
նի (Գարբիէլեաց.) Տաճատ Պէլլէրեանի
տպեալ ճառերը և գրաբառէ թարգմանու-
թիւնները կարգալով բերնիս ջուրը կ'եր-
թար թէ «Երբ ևս ալ գրող-մրող պիտի
բլլամ »:

Շատ չանցած Գարեգին Մուրատեանը
(Մեկքիսեղեկ Արքեպս.) եկաւ, խոշոր և
մինչև յօնքերը իջնող վիստով. վարժարա-
նին մէջ պաշտօն տրուեցաւ, նախորդնե-
րը հետզհետէ քաշուեցան. Զէնճիլճեան
Պոլիս և Կարապետ պատուելի իր հայրե-
նիքը՝ Արարիկի գնացին: Ս. Գրոց և Եկե-
ղեցական պատմութիւն Պ. Գարեգինը կը
դասախօսէր, հայերենի դասերը առժամա-
նակ մի Պ. Ալեքսանին յանձնուեցան. յե-
տոյ Յովհաննէս պատուելի Մաւեանը յա-
ջորդեց. թուաբանութիւն, գեղագրութիւն
և աշխարհագրութիւն Յարութիւն Սարկա-

ւագ (Մովսէսեաց. Կէօմրիկճեան) կը դա-
սախօսէր:

Եսայի պատրիարք եգիպտոս զնաց Ե-
րուսաղէմի գրաւեալ կալուածներու կար-
գադրութեան համար ևւ անյաջող վերա-
դարձաւ: 68ին Մուրատեանը և Ուսթա Գէ-
որգ Պարսուտարեանը (Մակարեաց.) վար-
դապետ ձեռնադրեց, որոց հակառակ էին
Միաբաններէն ոմանք, զխաւորարար լու-
սարարապետ Կարապետ եպիսկոպոսը: Ան-
ուանակոչութեան ատեն երբ Մակար ը-
սաւ Պատրիարքը, մեր զպրաց կարգին մէջ
Գէորգ երէցեանը առանց պատճառի զըս-
պուած ծիծաղի պոռթկում մը բրաւ. ժա-
մէն ետքը երբ պատճառը հարցուցինք,
ըսաւ. Ուրհնէրէն լեզուով Մակար կը նը-
շանակէ էջ:

69ի Զատիկէն առաջ կամ վերջը, Երու-
սաղէմի Պոլսոյ փոխանորդ Սիմէոնեաց.
Մէֆէրեանը և Սարգիս Արքեպս. Հասան-
Ջալալեանը եգիպտոսէն Երուսաղէմ եկան:
Պոլսէն Գահրէ հանդիպելուն պատճառը
զարձեալ կալուածական խնդիրն էր, զոր
յաջողած էին կարգադրել Աղեքսանդրիոյ
մէջ գետնի խոշոր կտորի մը զոհութեամբ:
Ապա այս կտորը կը ծախուի 15 հազար ոս-
կիի և որուն վրայ այժմ Ճիզուրիթներու կըր-
թական հաստատութիւն մը կառուցուած է:

Ջալալեանը Գէորգ Դ. երջանկայիշա-
տակ կաթողիկոսը Պոլիս զրկած էր իրբեւ
փոխանորդ, բայց Բ. Դուռը չընդունեց.
ուստի յերուսաղէմ ուխտն ընելէ յետոյ
վերադարձաւ ի Ս. Էջմիածին. իսկ Սիմէոն
եպս., որուն կը փոխանորդէր ի Պոլիս Փի-
լիպպոս վրդ. Նաճարեան, մի քանի ամիս
մնաց և Պատրիարքի հետ խորհրդակցու-
թեամբ՝ ժառ. Վարժարանի երեք ընդունակ
աշակերտներ սարկաւագ ձեռնադրել, Պո-
լիս զրկել և հոն մասնաւոր դասաւանդու-
թեամբ՝ պատրաստել ժառ. Վարժարանի
ուսուցչութեան:

Երեք կոչուածներն էին Գարբիէլ Ես-
պայեց, Մեկքոն Յակոբեան Ռոտոստո-
ցի և Մաքսուտ Մաքսուտեան Դամաս-
կացի. երեքն ալ թէեւ շատ յօժար չէին
պայմանագրական ծանր լուծին տակ մըտ-
նել, սակայն ուսանելու տենչը, և ապա-
գայ ուսուցչութիւնը հրապուրեցին և Օ-
գոստոսին թէ Սեպտեմբերին երեք սար-
կաւագները ճամբայ ելան Սիմէոնեացիս-

կոպտի հետ, և Պոլիս եռուզեռի մէջ գրտան. Խրիմեան՝ պատրիարք ընտրուած ևւ ճամբայ ելած էր Պոլիս գալու, ընդունելութեան պատրաստութիւն կ'ըլլուէր:

Մեզ ուսուցիչներ սահմանուեցան Ֆրանսերենի համար՝ Յակոբ Ոսկան, մաթէմատիքի՝ Փասզալ Թուլեան, Թուրքերէնի՝ Խօճա Ռէթէոս, յորմէ օգտուեցաւ առաւելագէտ Մարքսուտ սարկաւազ, որովհետեւ արդէն արարախօս ու արարագէտ էր: Մօտ երկու տարի շարունակեցինք երուսաղէմատան մէջ վանական կեանքով՝ առանց Պոլսոյ աջն ու ձախը գիտնալու: Այցելուներ ունէինք, երբեմն Մատթէոս վրդ. Իգմիրլեան (երջանկայիշատակ Մատթէոս Կաթողիկոս), յաճախ Կիւրինցի խելօք Կարապետ: Առաջին և վերջին անգամ Վարդապետն Կէտիկ Փաշայի թատրոնը գացինք Վարդանանց Տօնին՝ Հայրիկի մէկ ուկիւնուէրով, իրեն եղբորորդի Խորէնին հետ:

Երուսաղէմէն նոր փոխանորդ եկաւ Խորէն վրդ. Մխիթարեանը, որ վերջը եղբորոյ առաջնորդ Խորէն եպս. եղաւ, և Ս. Սարգիս վանքին մէջ ինքնանուէր զոհ եղաւ ընդհանուր կոտորածին:

Որտանեցւոյն և Տաթևացւոյն անունները չէին յիշուիր Պոլսոյ մէջ Սեպեկոցիին: Մենք, ընտել երուսաղէմի մէջ Հայեկեղեցւոյ հօր պաշտպան այդ խնկելի անուններու յիշատակութեան, ամէն պատարագներուն որոց կ'սպասաւորէինք, համարձակ կը յիշատակէինք և տակաւ սովորական գարձաւ:

71'ին վերադարձանք յերուսաղէմ ընկերակցութեամբ զպիր Գրիգոր Իւթիւճեանի (Գէորգ եպս. առաջնորդ Եւրոպայի) որ երուսաղէմէն վերադարձած էր: Ինն օր Աղեքսանդրիա Բարանքիկ պահելէն ետքը հասանք Յոպպէ, ուր ուրախութիւննիս պղտորեցաւ, երուսաղէմէն եկած հրամանի մը վրայ, որով կ'արգիլուէր Գրիգոր երուսաղէմ ելնելու. պարտաւորուեցաւ վերադառնալ Պոլիս: Լուսահողի պատրիարքին լաւագոյն յատկութեանց մէջ միակ պահասութիւնն էր անընկճելի խտութիւնը: Վտարուած, կամ ինքնակամ գնացողները այլեւ չէին ընդունուեր. Գրիգորէն շատ առաջ Բարսեղ Սարկաւազ Այազմալեանը (Հմայեակ եպս.) վտարուած էր, մեր պաշտօնավարութեան օրով ալ Կարապետ Սար-

կաւազ Պարտիգաղցին (Վահան վարդապետ) վտարուեցաւ:

69'ին Չամ-Թաղէն ելանք և 71'ին Չամ-Թաղ մտանք մինչեւ 81. Մուրատեան թէ՛ ուսուցիչ էր և թէ՛ տեսուչ. Սաւալանի վերջնականապէս Սթոնէն մեկնելէն ետքը՝ Սիօնի խմբագրութիւնն ալ իր վրայ մնաց և մեր գրասերը որոշուեցան և զործի լրծուեցանք, տակաւ ընտելացանք և սիրեցինք պաշտօննիս. քաղաքացի գիշերօթիկ տղաքներ ալ ընդունուեցան և աշակերտներու թիւը քառասունի բարձրացաւ: Հայերենի ուսուցիչն էր Մամբրէ Վրդ. Մարկոսեանը, որ երբեմն կ'աշխատակցէր Սիօնի, ինչպէս և Մովսէս Վրդ. Կէօմրիկճեան և Գէորգ Սարկաւազ Շահինեան, որ հայաշալած բէժիմի առաջին զոհն եղաւ Տիգրանակերտի մէջ. իմ գրասերս էին բնապատմութիւն, աշխարհագրութիւն և կրօնական. Մեկքոն Սարկաւազ կը դասախօսէր թուարանութիւն, ընդհ. պատմութիւն և բոտ հարկին ուրիշ առարկայ. իսկ Մաքսուտ Սարկաւազը կ'աւանդէր թուրքերէն և ազգային պատմութիւն:

Իր քանի տարի անփոփոխ կերպով այսպէս շարունակեցինք: Մամբրէ Վրդ. պաշտօնով եղիպտոս զրկուեցաւ, այս պատճառաւ հայերէն դասերն ալ մեզ վիճակեցան. Մեկքիսեղեկ Վրդ., տկարութեան առթիւ, բժշկաց խորհրդով եւրոպա գնաց. վարժարանի վարչական զործերն ալ մընացին մեր երեքին վրայ. վերադարձին կ'սպասուէր աւելի օգտակար դպրոցավարութիւն մը, ընդհանրապէս երթեկէն ի վարժարան նօսրացուց և միաբանական ինչինչ խնդիրներու պատճառաւ միաբանակցութիւնէ քաշուելու և բարեկամներու աշխատութեամբ Չմիւռնիոյ առաջնորդութեան պատրաստութեանց սկսաւ:

Չմիւռնիոյ առաջնորդական ընտրութեամբ մեկնեցաւ Մուրատեան. վարժարանի տեսչական հօգը մնաց մեր վրայ. մատակարարական զործը ստանձնեց Մաքսուտ Սարկաւազ, կարգապահական հօգն ալ Մեկքոն Սարկաւազին և մեզ բաժին ինկաւ: Մուրատեանի մեկնելէն յետոյ Սիօնը մինչ ի մահ շարշարելու պարտաւորութիւնն ալ մեզ վիճակեցաւ: 1877 յուլիս 3'ին տրեղա ձեռնադրուեցանք: Կարճեմ Զեր ուզածը պիտի գտնէք բաւական էրկար գը-

բութեանս մէջ. առէք Ձեզի պէտք եղածը ճշգիւրով թուականները ՍԻՅԵՆ հաւաքածոյներէն:

Սիրոյ ողջունելու

Մնամ ազօթարար

ՍԱՀԱԿ Բ. ԿԹ. ԿԻՂԻԿԻՈՅ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԱԳՐԱԿԱՆ

ԻՍԻՐԱՅԷԼԻ ԶՈՒԻԵՐԵ

(Ճարտնախորհիւն եւ վեց)

ՅՈՊՊԷԻ ՀԱՄԲՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Երբ հիւները անցնէին Երուսաղէմէն Յոպպէ տանող ճամբէն, կը հանդիպէին նոյլ մը հորերու եւ աղբիւրներու, որոնք սակայն նուազ պատմական արժէք կը ներկայացնեն: Գարաւուն ունէր իր աղբիւրը, նման Ուրաղի աղբիւրին, ու իր աւազանը: Այդ աղբիւրին քով տեղի ունեցաւ այն արտասովոր կոխիւր, ուր Գաւիթի եւ Յերուսաթէի տաճաներկուական տառիչանները զիրար սրահոտոր ըրին՝ մինչեւ վերջին չունչը: Կարիաթարիմ, Գարաւանի չորս քաղաքներէն մէկը, ունէր իր աղբիւրը, զոր Խաչակրները անուանեցին «Աղբիւր նարտից»: Այս աղբիւրը ոչ մէկ յիշատակ չ'արժնցնէր: Իջնէնք մինչեւ Լմմաւուս, նոն եկեղեցիին մօտիկ կը տեսնենք աղբիւր մը, ուր, ըստ Սողոմոնոսի, Յիսուս կը հանդիպէր երբեմն ոտքերը լուսուս ճամբար: Սիրուն աւանդութիւն մը, կապուած Խուսն Ալիի ու համանուն աղբիւրին, կը կեցնէ անցորդը Յոպպէի ճամբուն վրայ՝ Սաբիթի կիրճին բերանը: Իսկ Ալն Փաթիմ (Շեքոնաց աղբիւր), ուր հնազոյն աւանդութիւնը կը զեւտեղէ Մարիամի այցելութիւնը Եղիսարիթի, այս ճամբէն քիչ մը կը շեղի: Յոյժ պատշաճօրէն Ս. Կոյսի անունը տուած են նաեւ այս գեղեցիկ աղբիւրին, որ տեղին հարստութիւնը կը կազմէ: Միթէ կարելի՞ է տարակուսիլ՝ թէ Մարիամ այդ աղբիւրէն յաճախ խմած ըլլալ այն երեք ամիսներուն, երբ իրեն հիւր կ'ապրէր իր ազգականուհիին մօտ:

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ ՀՈՎԻՏԻՆ ՄԷՋ

Հիմա բնկերանանք Գալիլեացի ուխտաւորներու կարաւաններուն, որոնք տօներէն ետք կը դառնային զէպ իրենց հիւսիսի հեռաւոր գաւառը: Եթէ անոնք սուգիւրէին Յորդանանի հովիտին վրայով, հաւրուս առաջին մասին վրայ պիտի չ'պատահէին ոչ հորերու եւ ոչ աղբիւրներու: Միայն Բեթանիայէն անդին Արեգակի աղբիւրին քովէն շրջան մը ընկէ ետք՝ զէմերնի պիտի ելլէր անկի ուղի մը, որուն խորը պատմութեամբ է այսօր «Տղաւկներու աղբիւրը», որ քանի մը դարէ ի վեր կը կոչուի «Առաքելոց աղբիւր»:

Երբ Յորդանանի հովիտը բացուի ճամբորդին առջեւ, տեսարանը մէկէն կը փոխուի: Չորս երաշտ անապատին կը յաջորդէ արմաւենիներով ծածկուած դաշտը, ուր է՝ նոխ եւ ուռնազարդ նոթ կամ շերտիղէտի երկրորդը: Ներկայիս արեւադարձային բուսականութեամբ հարուստ այս վայրը՝ անցեալին մէջ վայր մըն էր երաշտութեան եւ անպատկուելիան: Ո՞վ կը հաւատայ թէ ինչպէս անցեալի երաշտութիւնը, նոյնպէս ներկայի պարարտութիւնը առաջացած ըլլան միեւնոյն ջուրէն: Երկրին բնիկները եկած էին օր մը բակու Եղիսէ մարգարէին. «Ահաւասիկ քաղաքիս բնակչութիւնը բարի է, ինչպէս աւելի խել կը տեսնէ, բայց ուրերը շար են եւ երկիրը՝ անպաւակ»: Մարգարէն ըսաւ. «Ինծի նոթ կուս մը բերէք ու մէջը ազ գրէք»: Բերին: Ու մարգարէն ջուրի ակերուն քով գնաց, ձգեց ազը եւ ըսաւ. «Այսպէս կ'ըսէ Տէրը. կը բռնկեմ այդ ջուրերը ու թո՛ղ ըլլայ անկէ մահ եւ անպաւակութիւն»: Ու ջուրերը բռնկուցան մինչեւ այսօր, Եղիսէի խոտերուն համաձայն:

Ներկայիս Եղիսէի աղբիւրը կը հոսի միեւնոյն առատութեամբ եւ նոյնքան արգասաւորող, ինչպէս էր մարգարէի օրերուն, բոլորով օտարուն այն բլուրին, որուն վրայ շինուած էր Յեսուի երկրորդը: Իր ջուրերը կ'առօգտեն պանանի, լեմոնի, նարինջի եւ այլն պարակցները, որոնք Երրորդ երկրորդի(*) հարստութիւնը կը կազմեն:

Երկրորդէն անդին, զէպ արեւելք, աւազակոյտերու մէջ, ուր իր անկողինը փռած է, զիչնագոյն այլքներով կը թաւալի Սուրբ Գիտը: Բայց հա՞րկ է զբաղել իրմով: Մենք հոս միայն կը խօսինք այն համեստ ու անշուք ջուրերու մասին—ակեր, աղբիւրներ, հորեր ու ջրամբարներ—, որոնք կ'ապրած ըլլան պատմական, նոյն խել ազօտ, յիշատակի մը: Յորդանան, ինքնին, բանաստեղծութիւն է համակ:

Բեթանի հովիտէն ու Տիբերիական ծովէն անցած ժամանակ՝ Գալիլեացի ուխտաւորները կը հանդիպէին Յայնեոփին — այսօր Այլ լի Նէմօիլ — ու մօտերը գտնուող ակերու, ուր մօզն հեռու Սկիւթոպոլիսէն: Հո՞ն կը մկրտէր Յովհաննէս, երբ չէր մկրտէր Բեթանիայի եւ կամ Երկրորդի հանդիպակաց Բեթարբայի մէջ:

ՍԱՄԱՐԻԱՅԻ ՄԷՋԷՆ

Հարաւէն հիւսիս շիտակ ճամբան զէպի Գալիլիա, կ'անցնէր Սամարիայէն՝ գրեթէ ուղիղ գիծով: Հրեաները այդ ճամբուն վրայ ստեղծ տանքներու կ'ենթարկուէին իրենց զարաւոր ուստիներուն՝ Սամարացիներու կողմէ:

Անգամ մը, գուցէ Երուսաղէմի առաջինու գեւորութիւնէն զարմին, Յիսուս այս ճամբան ընտրեց աշակերտներուն հետ: Բնկերանա՞նք իր ու-

(*) Երկրորդ երկրորդը Ամաւրի օրով շինուած է Ալիէլ Բեթլայի իր անդամակի՝ Աբեմի հետ ու բաղաձիգ զուգահեռ կանգնուած է իր կրտսէր որդիին՝ Սեգուրի հետ: Ի. Բ.

զեկիցնեղութեան Գրեթէ չորս ժամ հետիտան քայի-
լէ ետք՝ կը ներկայանայ գեղեցիկ աղբիւր մը—
այսօրուան էլ Պիլէն —, որ կը յիշեցնէ Սամուէլի
և Գառաւորներու ժամանակ ժողովուրդի հոծ հա-
ւաքայինները Մասփայի մօտակայ սարահարթին
մը։ Մէկ մըն աւելին, ճամբուն ձախակողմը,
հոյ ուրիշ աղբիւր մը, որ անուանին հետ կը պա-
հէ Բերկի այնքան կարեւոր յիշատակները։ Այս
աղբիւրին քով բանակեցան Արաւստի և Յակոբ,
երկիրագեցին Տիրոջ ու ստացան ծանօթ խոս-
տումները։ Այս ճամբուն վրայ գտնուող խրա-
քանէլէր տեղ իր պատմութիւնը ունին։ Բայց մենք
Յիսուսի հետ միութեանը զէպի հնադարեան Սիւ-
քեմը, Եփրեմի լեռներուն մէջ, Երուսաղէմի և
Գալիլեայի կէս ճամբուն վրայ։ Յիսուս և աշա-
կերանները մէկ ժամէ ի վեր կը քային արեւակեղ
երկար զաշտէն, ու կէտքուան միջոցներուն կը
հասնին Յակոբի ջրհորին, մօտաւոր առջեւ ան-
ձուկ ու խորունկ այն հովիտին, ուր քաղաքը
բարձրած է Գերաղ և Գարիկին լեռներուն մէջ-
տեղ։ Այս այն ջրհորն է, զոր Յակոբ նահապետ
չինեց Մորեայի կապիկին մօտ և օրմէ խմեց ինք,
իր որդիներն ու խաչները։ Այժմ կը գտնուէք
խել և խել նահապետներու կալուածին մէջ։ Յով-
սէփի՝ Եգիպտոսի և Երազէլի աղտաբարբին ուս-
կորները կը հանգչին մօտակայ զաշտին մէջ, զոր
հայրը կտակով իրեն թողած էր։

Յիսուս յոգնած է ճամբէն, և մինչդեռ աշա-
կերանները քաղաք կ'երթան գնումներու համար,
ինք կը նստի հորին քերանը զրուած քարին վը-
րայ։ Յանկարծ կին մը կուգայ չըջականերէն՝
հորէն ջուր հանելու համար։

— Ջուր տո՛ւր ինձի, կ'ըսէ Յիսուս։

— Ի՞նչպէս, դու որ հրեայ ես, ջուր կը խնդ-
րես ինձմէ՞ Սամարացի կնոջմէ մը։

Իսկապէս հրեաները յարաբերութիւն չուէին
Սամարացիներու հետ։ Յիսուս կը պատասխանէ .

— Եթէ դու գիտնայիր Աստուծոյ պարգեւ-
ները և զայն օր քեզի կ'ըսէ՝ Ջուր տուր ինձի,
զո՛ւ անկէ պիտի խնդրէիր ու անկեա քեզի կեն-
դանի ջուր պիտի տար։

Կենդանի ջո՛ւր . . . Միշտ այդ ջուրը՝ հո-
սուն, զով ու ջինջ, որուն պակասութեան հա-
մար կարելի է ըսել՝ թէ այս երկիրը մինչև այս-
օր ցամաք ու ամուլ մնացած է։ Եւ կինը այդ
պահուն կը խորհի գետնէն բղխող նիւթական
ջուրին վրայ, մինչ Յիսուսի խօսքերը տարբեր
իմաստ ունենին։

— Տէ՛ր, դու զոյլ անգամ չուեսիս, ու այս
ջրհորը խորունկ է. ուրիշ՝ կենդանի ջուր պիտի
ունենաս։ Միթէ՞ դու աւելի մեծ ես քան մեր
Յակոբ հայրը, որ մեզի տուաւ այս ջրհորը, որ-
մէ խմեց ինք և իր որդիներն ու խաչները։

— Ո՛վ որ այդ ջուրէն խմէ՝ զարձեալ կը ծա-
րաւի, բայց իմ տուած ջուրէս խմողը պիտի չը
ծարաւի յաւիտեան. և այդ ջուրը իրեն համար
պիտի ըլլայ ինքնաբերական ջուրի աղբիւր մը յա-
ւիտեանական կեանքի մէջ։

Կինը ջուր հանելու աշխատութենէն զերծ մը-
նայու կանխահոգութեամբ՝ կը պատասխանէ ան-
միջապէս.

— Տո՛ւր ինձի այդ ջուրը, Տէ՛ր, որպէս զի
չծարաւիմ և ջուր հանելու չգամ աշտակ։

Ի՛նչ է կին, որքա՛ն հեռու է թափանցել այն
նպատակէն, որուն կը տանի խօսակիցը համբե-
րութեամբ ու աստուածային հարտաբութեամբ
մը։ Յիսուս քայլ առ քայլ կը մօտեցնէ Սամա-
րուհին իր թշուառ վիճակի գիտակցութեան,
մարդաբէի մը հանդէպ գտնուելու զգացումին ու
կի՞ն ոչ լրիւ՝ գէթ մասնակի հասկացողութեան
Աստուծոյ պաշտամունքին հոգեով և ճշմարտու-
թեամբ։ Կինը ընդ ազատ գիտէ՝ թէ օր մը Մեսիան
պիտի գայ ու սորվեցնէ այդ ճշմարտութիւնները.

— Գիտեմ որ, կ'ըսէ, Քրիստոս անուանեալ
Մեսիան պիտի գայ։ Երբոր գալու ըլլայ, այդ
ամէնը պիտի յայտնէ մեզի։

— Ես եմ այն՝ որ քեզի հետ կը խօսիմ, կը
պատասխանէ Յիսուս։

Մինչդեռ կինը իր համաքաղաքացիները կան-
չելու կ'ըլլայ զէպի ջրհոր մարդը. Յիսուս մտեր-
մաբար առաքելական պաշտօնի անհուն հեռա-
նկարը կը պարզէ աշակերտներուն առջև, որոնք
նոր զարձած էին քաղաքէն — Յակոբի ջրհորի
քերինը զրուած այդ քարը, ճանաբին քարերուն
և Գողգոթայի ժայռերուն համահաւասար, պէտք
է նուիրական ըլլայ մեզի, լսած ըլլալուն համար
յաւիտեանական կեանքի այդ խօսքերը։ Երանի՛
թէ այսօրուան Սամարացիներն ալ, իրենց հայ-
րերուն նման, ըսէին Յիսուսի համար. «Գիտեմք
եթէ դա՛ է ճշմարտութե փրկիչ աշխարհաց»։

Յիսուս չէր կրնար թողուլ Սամարիան առանց
անցնելու Դովթայիմէն, այս օրուան Թէլ Տօրան։
Թէև մեզի անծանօթ՝ բայց ինք շատ աղէկ կը
ճանչնար այն ջրհորը, որուն մէջ ձգուած էր Յով-
սէփ, Յուդայի խորհուրդով՝ Իսմայելացիներուն
քսան դահնկանի վաճառուելէն առաջ։

ԳԱԼԻԼԵԱՅԻ ՄԷՋ

Դավիթիա ջուրի կողմէ աւելի հարուստ է քան
իր Հարաւի երկու զրացի նահանգները. բայց իր
ջուրերը չեն այնքան հարուստ՝ յիշատակներով
Վեց կամ ութ անգամ հազար տարինը պատե-
րազմի զաշտ եղած է ան. բայց ի՞նչպէս չէ պա-
հած գէթ յիշատակը այնքան պայքարներու, ուր
մարդիկ արիւնի ուղիսը խառնեցին իր մտակնե-
րուն և հեղեղներուն։

Երբ անցած ենք արդէն ձիմիմէն ու իր վա-
ղուն ջուրերէն, չենք կրնար աշխատել Եզրա-
յիլի ընդարձակ զաշտին, առանց ակնաւի մը
ձգելու աշակողմը՝ Դեղրուէի ամայի լեռներուն
վրայ։ Աստուած կարծես իրականացուցած է ա-
նոնց վրայ Սաղմոսեղծութիւն անէժքը.

Լէւի՛մի Գեղրուայ, մի՛ ինչէ ի ձեզ ցօղ,
եւ մի՛ եկեցէ ի վերայ ձեր անձեւ, անպատահմ
պեղոց։

Ձի մեզ սպաղանեցու տապալ գորտառաց։

Եւ մինչ լսել կը կարծենք տակաւին Դաւի-
թի ողբը՝ Սաւուղի և Յովնաթանի վրայ, յաղ-
թանակի ուրիշ երգ մը կը հնչէ զաշտի հանդի-
պակաց կողմէն, ուր բազմաթիւ աղբիւրներ կ'ո-

առջնեկարմեղոսի ստորոտը: Գերբորան է երգողը.

Հասին քաղաւոր եւ հակաեցան,
Յայնժամ ճաղմապեցան քաղաւոր Բանամաղոյ
Ի Թաւմա Ի վերայ քոյց Մակեղլոյվայ.
Ջաղմուրիւն ամարոյ եւ ոչ առի,
Յերկնից հակաեցան ասեղի յիւրմանչիւր յօրին-
ուածոց.

Ետն պատեալով ընդ Սիսարայ:
Հեղեղոսն կիտմի և երմեայ զնոս,
Հեղեղան Կաղեսիմայ, հեղեղոսն կիտմի:

Գեղէն, Բարակէն նուազ բախտաւոր, չու-
նեցաւ երբեք Գերբոր մը, որ երգէր Մաղիա-
նայնեբու զէմ իր քաջագործութիւնները. բայց
իրբի վկայ կը մնայ տակաւին Արաղի աղբիւրը:
Հոն Աստուած զատեց այն երեք հարիւր քաջե-
րը, որ մասնակցեցան իր ռազմական հնարքնե-
րուն և յաղթանակին. «Եւ եղև թիւ ամենեցուն»
որ լափեցին ձեռամբ և լեղուով խրեանց՝ երեք
հարիւր այր. և մնացորդը ժողովրդեանն ան-
կան ի վերայ ձեկայ խրեանց բովել ջուր: Արա-
ղի աղբիւրը կը կուտի այսօր Ան Ճալոս, չորս
քիլոմէր զէպ արևելք Ջերայինէն կամ Յեղրա-
յէլէն և ձեռնդ կուտայ Յորգանան թափող գըլ-
խաւոր գետակներէն մէկուն:

Յեղրայէլ պէտք չէր տեղ գրաւեր հոս, եթէ
այդ քաղաքը չլիւնցնէր Աքաարի ու Յեղարելի
չարագործութիւնները ու այն պատահաւոր, որ-
ով պատժուեցան: Յեղրայէլ կը յիշեցնէ նաեւ
եղիայի աղօթքով ամբողջ երեք տարի երկինքի
փակուիլը, աղբիւրներու ցամաքիլը ու բովանդակ
երկրին վրայ տիրող երաշտն ու աւերածը, մին-
չե այն օրը, որ, զարմեայ եղիայի աղօթքով,
Աստուած վերջ տուաւ պատուհասին: Ձէք կար-
ծեր տեսնել՝ կարմեղոսի զաղաթին վրայ կանգ-
նած՝ Բաճայի քուրմերուն այս աշարեկիւր, որ
երկինքը կը յննէ ու շարքութեամբ ու կ'երկա-
րածդէ աղօթքը, մինչև որ, վերջապէս, ծովին
վերև կը տեսնուի ամպի ծաւն ու սիրեւ զմայթ
տուն՝ աւետարները անձրևին: Եղիա յուր կը
զրկէ անմիջապէս Աքաարին. «Ի՞նչ՝ կառք ու
ի՞նչ՝ գուցէ անձրևի բռնուի», ու ինք, Աս-
տուծոյ հրամանով, Աքաարի կառքին առջեւէն
կը վազէ մինչև Յեղրայէլի դուռը: Եւ ահա՝ կը
մթաղնի երկինքը ամպով եւ հողմով ու կը սկսի
տեղատարափը՝ զաշտը սողցելու աստիճան:

Գարձեայ պատերազմի յիշատակներ կ'ար-
թնցնեն՝ թէ՛ Սեփօրի շուրերը, նաղարէթի միւս
կողմը, որոնց մօտ 1187-ին բանակած էր Թաշա-
կինեբու զօրքը, Սալահաթինի յարձակման նա-
խապանակին, և թէ՛ Կրեսանի աղբիւրը, կանայի
մօտ, ուր քրիստոնեայ բանակի յառաջապահե-
րը, կոտուելով մէկը տասի զէմ, բնաջնջեցան
Սարակինսներու յառաջապահներէն: Ոչ մէկ աղ-
բիւր, աւաղ, չգտնուեցաւ Գուրուն—Հաթթինի
այդ քարձուրներուն վրայ, որ հանդիսատես
Ըլլար այս վճռական ճակատամարտին: Աղբիւրի
մը ներկայութիւնը թերևս միակէր Գուրուն Լու-
սինեանի զօրագունդերը, որոնք արևէն, Խամ-

սիլէն և ջուրի պակասութենէն պարտուել է'տք
պարտուեցան Սալահաթինէն: Այսպէս Գալիլ-
եայի ջուրերը հանդիսատես եղած են սղերգա-
կան կամ ռազմական պայքարներու:

Այս գաւառը թէև չուի Յակոբի ջրհորը,
բայց ունի իր Գեննեսարէթի լիւնը, որուն ջուրե-
րը, աւելի հնազանդ Յորգանանի ջուրերէն, խա-
ղաղեցան Յիսուսի հրամանով, հանդիսաւայր ե-
ղան հրաշալի ձկնորսութեան ու իրենց կոհակ-
ներուն մէջ ամփոփեցին յաւիտենական կեանքի
խօսքերը, որոնք արձագանգած էին անգամ մը
Յակոբի ջրհորին վերև: Գալիլիա ունի նաև Կա-
նայի աղբիւրը, որուն ջուրը գինիի փոխուեցաւ
Յիսուսի հրամանով:

Բայց Գալիլեայի նուիրական հմայք մը տա-
լու բաւական պիտի ըլլար միայն Սուրբ Կոյսի
աղբիւրը, նաղարէթի այդ աննման գոհարը:
Թէև չկայ եղիլութիւն մը որ Կոյսի անունը ցմիւս
կապէր նաղարէթի այս միակ աղբիւրին. պատ-
մական արմէքէ զուրկ է նաև այն աւանդու-
թիւնը, որ հոն կը գետեղէ Գարբիէլ հրէշտակա-
պետի ու Մարիամի առաջին հանդիպումը: Սա-
կայն չի՝ բաւեր սա իրականութիւնը՝ թէ Մա-
րիամ, նման իր համաքաղաքացիներուն, ամէն
օր, առանձին կամ Մանուկին հետ միասին, կ'եր-
թար ջուր բերելու այդ աղբիւրէն:

Նէեման իրաւունք ունէր հոգատանալու Ա-
բանայով ու Փարփարայով, որոնք Դամասկոսը
«Անապատի Մարգարիտ» բրած էին: Սակայն մի-
թէ Դամասկոսի բոլոր գետերը կը հաւատարի՞ն
այս միակ աղբիւրին, զէպի ուր նաղարէթցի
համեստ ու չիկնտաւաջկան մը զիմելը տեսնելով՝
կարելի չէ անդիմադրելիօրէն չմոռել ինքնամ-
փոփոխելու և խորհելու Ս. Կոյսին վրայ:

Հայագոյց
Ս. Ե. Ն.

— Յիսուս եղած է մաքոց մէջ եւ պիտի դառնայ
մաքոց մէջ. վասն զի զանոց կը սիրէ: Բայց լաճակ
պիտի ծաղկուի՝ միմեկ մնալու համար: Մաքոցը սի-
րելու համար պէտք է երբեմն բողոլ զանոց:

ՅՈՎ. ՀԱՆՆԷՍ ՊԱՊԻՆԻ

Պ Ա Տ Մ Ա Կ Ա Ն

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՏԱՐԱԳԻՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԸ

(Ժ.Գ. ԳԱՐ)

1. Մխիթար Սկեռացին մէկն է ժ.Գ.րդ դա-
րու մեր մասնենագիրներէն, և մէկը նաև այն

ՄԽԻԹԱՐ ՍԿԵՒՈՍ-
ՅԻՒՆ ՊԱՇՏՈՆՆ ԵՒ
ԳԻՐՔԸ

մասնականներէն, որ սա-
տարեցին Սկեռացի վան-
քին դարգացման: Ինքն
իրբեւ կիրիկեան արքու-

նիքի մարդ, ուղեկից եղաւ 1254-ին Հե-
թում Ա.ի՝ գէպի Թաթարիստան: Մխիթա-
րի գրութեան մեկի հասած է «Յաղագս
Համապատուութեան Երկոտեսան Մոսկոյոց»
խորագրով գործ մը, որ 1860-ին է տպագ-
րուած Վանուց Տպարանին մէջ: Այդ գոր-
ծը տեղեկագրութիւն մըն է այն պատուի-
րակութեան պաշտօնին, զոր ստանձնած էր
Մխիթար՝ Բարձրերգի կոստանդին կա-
թողիկոսէն, երթալ Պաղոմայիս (Աքեա)
և յանուն կաթողիկոսին յարգանքներ
մատուցանել պապի Լեկադին, որուն
քով արդէն փութացեր էին Հայ ար-
քունիքի պաշտօնեայք: Լեկադը, նախ
լաւ ընդունելութիւն մը չէ բրած Հայոց
կաթողիկոսի պատուիրակութեան. բայց
յետոյ զիջանելով՝ ընդունած է Սկեռացին
և իր ընկերները. և յետոյ՝ հարցումներ
ուղղած է դաւանական և Աթոռական խն-
դիրներու մասին, խմանալ ուղելով Հայ
եկեղեցւոյ դաւանութիւնը: Մխիթար ճար-
տարութեամբ և Ս. Գրոց վկայութիւննե-
րով տուած է հարկ եղած պատասխաննե-
րը, զորս յետոյ զրի առած է Հեթումթա-
գաւորին առաջարկով և կատարողնի Յա-
կոր Եպիսկոպոսին յորդորումով, ինչպէս
կը կարգանք իր զրքայկին սկիզբը: Մխի-
թար իր գործին վերջն ալ գրած է Հեթում-
մի ուղղեալ ոտանաւոր ընծայական մը:
Մխիթարի գործին բովանդակութեան մա-
սին խօսիլ զուրս կը մնայ մեր նպատակէն.
մենք միայն պիտի պալ զենք Մխիթարի
գիրքին այն տողերը, որ կը վերաբերին
մեր այս յօդուածի վերնագրին:

2. — Սկեռացին՝ Երուսաղէմի տարա-
գիր Եպիսկոպոսին նկատմամբ կուտայ (էջ
7-10) շահեկան տեղեկութիւններ, նախ

յիշելով պատուիրակութեան թուականը,
«Եւ եղև այս ի Հայրապետութեան Հայոց

Կոստանդեայ քառաս-
ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ Ներքող երկրորդ ամին,
«ՄԵՐԱՍԵՐ» և ի թագաւորութեան
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԸ Արամեան տոհմիս Հե-

թմոյ»: Կոստանդին Բարձրերգիցին զահա-
կալած է 1220-ին, հետեւաբար այս պատ-
ուիրակութիւնը կատարուած կ'ըլլայ 1262
ին: Սկեռացին՝ յետոյ իր ճամբորդութեան
մասին կը գրէ. «Եւ զի ձմեռնային էր ժա-
մանակ՝ և բազում աւուրս ծանրանաւեալք,
հաղիւ հասաք մերձ ի յիշն Դեկտեմբերի ամ-
սոյ ի քաղաքն Աքայեա՝ ընդ մեզ ունելով ին-
րամանաւ կարողիկոսին մետոյ զԵպիսկոպոսն Ե-
րուսաղէմի զմեռաւետ զեկալ ի Տրայիանուպո-
լիս»: Այս խօսքերէն կը հասկցուի թէ
Սկեռացին ճամբորդութեան ժամանակ,
Տրայիանուպոլսոյ մէջ կը գտնուէր Երու-
սաղէմի Հայոց Եպիսկոպոսը, որուն հայագ-
գի ըլլալը կը հաստատուի «մերասեռ» բա-
ռէն: Տրայիանուպոլիս՝ հին Սիլվեստէն է, Ի-
սաւրիոյ թեմին մէջ, ծովեզերքէն կէս ժամ
հեռի, հոն մեռած է Տրայիանոս կայսրը,
117-ին, և հոն անոր մահարձան մը կա-
ռուցուած է: Սկեռացին խօսքի ընթաց-
քէն կ'երևի որ պատուիրակութիւնը Տը-
րայիանուպոլսոյ մերձակայ մէկ նաւահան-
գիստէն, հաւանաբար Ատալիայէն, ճամ-
բայ ելած՝ և Երուսաղէմի Եպիսկոպոսը
գտած է Տրայիանուպոլիս մէջ և իրեն ըն-
կերացուցած, և կ'ամ Սէլէֆքէէն նաւ
նստելով՝ պատահած են Սիլվեստս, կիպրո-
սի զիմացը, և յետոյ ճամբորդութիւնը շա-
րունակած՝ գէպի Պաղոմայիս: Պատուիրա-
կութիւնը, ինչպէս ըսինք, Լեկադին բա-
ւական զժկամակութիւն տեսնելէ յետոյ,
Երուսաղէմի Եպիսկոպոսին հետ կը ներ-
կայանայ անոր, կը մատուցանէ կաթողի-
կոսին նամակը և ընծաները: Լեկադը կ'ըս-
պաւէր կաթողիկոսին այցելութեան. այդ
պատճառաւ կը զայրանայ և կը մերժէ
ընծաները, Երուսաղէմի Եպիսկոպոսին կու-
տայ նամակը և հեզնութեամբ կ'ըսէ անոր.
«Դո՛ւ ընթերցիր զայդ». և երբ ա՛ն կ'ըս-
կրսի կարգալ, Լեկադը թոյլ չի տար ա-
ւարտելու:

Երուսաղէմի «մերասեռ» անանուի և-
պիսկոպոսը այսչափ միայն կը յիշուի Սկե-
ռացին յիշեալ գրքին մէջ, ո՞վ էր ան:

ճանչնալու համար գանի, պէտք պիտի բու-
լայ գիտնալ, նոյն թուականին, Սիւրբիոյ
և Պաղեստինի խաղախան կազմութիւնը և
անոր հետեւանքը, ուրկէ յառաջ եկած է Ե-
րուսաղէմը եպիսկոպոսին տարագրութիւնը:

3.— Սալաէտտինի յաղթութենէն յե-
տոյ, Լատինները կ'իշխէին միայն ծովե-

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ
ԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

ղերէայ քաղաքաց պա-
սակտեալ վիճակի մը
մէջ. էյուպեան հարբս-
տութեան յաջորդներէն,

Մէլէք-էլ-Քեամիլ՝ ներքին խնդիրներու
պատճառաւ, իր իշխանութիւնը տկարա-
ցած զգալով՝ 10 տարուան համար, Եա-
ֆայի դաշնադրութեամբ (1229), կը կա-
պուի Ֆրէտէրիկ Բ. կայսեր հետ, և Եզրիպ-
տոսը Սրբաւոտեան ազգերու յարձակութե-
րէն զերծ կացուցանելու պայմանաւ, Ֆրե-
տէտէրիկ կայսեր կը յանձնուէին Երուսա-
ղէմ, Բեթղէմ և Նազարէթ քաղաքները,

Արեւմտեան ճամբաներով և զիւղերով:
Ֆրէտէրիկ կայսեր այս սակաւատեալ իշ-
խանութիւնը մեծապէս տկարացաւ, Սիւ-
րիական լատին ստացութեանց մէջ զտ-
նուած քրիստոնէից պառակտումէն և Մոն-
կոյներու արշաւանքէն. վասն զի 1258-ին,
Թաթար զօրապետ Զուլաղու խան, անկո-
րանակով մը Պաղտատը գրաւելէ վերջ, ար-
շաւեց Հալէպ և Դամասկոս: Այս երկու
քաղաքները տանկէ Եաֆը (1260), Թաթար
բանակը յառաջացաւ դէպի Ս. Երկրին կեդ-
րոնը. բայց Մանկու խանին մահուամբ,
Հուլաղու ստիպուեցաւ ետ դառնալ, և
Քիթպողայ զօրապետին հրամայեց որ բա-
ւականաչափ զինուորներով շարունակէ իր
արշաւանքը: Այս միջոցին, Եզրիպտոսի
Սուլթանութիւնը կ'ստանձնէր էմիրներէն
մին՝ Քուտուզ, որ Պիպարս ըստած զօրա-
պետը զրկեց՝ Սիւրբիոյ կողմերը Մոնկոյնե-
րուն արշաւանքը կասեցնելու համար: Պի-
պարս, Այն Ճալուտի մէջ, ո՛չ միայն ու-
ղեւնացուց Քիթպողայի բանակը, այլ նաեւ
յաջողեցաւ Եզրիպտոսի Սուլթանութեան
զահր բարձրանալ: Ան միահեծան տէր
դարձաւ Սիւրբիոյ և Պաղեստինի, և վերջ
տալով էյուպեանց հարստութեան, հաս-
տատեց Մէմլուքներու իշխանութիւնը՝ որ
տեւեց գրեթէ երկու դար: Հուլաղուի այս
արշաւանքին առթիւ զիտելի պարագայ մը
կայ, որ պէտք չէ մեր ուշադրութենէն վը-

րիպի. ըստ Հեթում պատմչի (էջ 47), Հա-
յոց Հեթում թագաւորը՝ իր բազմաթիւ զօ-
րագունդերով՝ միացած էր Պիպարսին Ուո-
հայի մէջ, և Միջագետքէն մինչեւ Սիւ-
րիա՝ անոր արշաւանքին կը մասնակցէին
Հայկական զունդեր, սրովհետեւ մասնաւոր
դաշնադրութեամբ մը կապուած էին, Կիլի-
կեան սահմաններուն ապահովութեան հա-
մար: Հեթում Ա. ի այս զունդերէն զատ
Չամչեան կը զրէ թէ (Պատմ. Հայոց, Գ. 256)
Հուլաղուի բանակին կ'ընկերանային Արեւ-
ելցի Հայ զինուորականներ, ինչպէս Շա-
հինշահի որդին՝ Զաքարիա իշխանը, Սըմ-
բատ Ուոպկեան, Սեւադա Խաչինեցին և
Բագրատունի Թադիաղին իշխանները: Այս
Հայ զօրագունդերուն քաջագործութիւն-
ներն և Հեթումի տնտեսական կորուստն՝
Պիպարսի արշաւանքներէն չկրցին ազատ
պահել մեր ցանկալի Կիլիկիան:

4.— Էլ-Մէլէք-բիւքն-էտ-տին Պիպարս
էլ Պրնտրքար, (1260-1277) Թաթարական
բանակը նուաճելով այլ-
ԱՅՍ ԿԱՅՈՒԹԵԱՆ ևս երկուդ մը շունէր
ԷԵՏԵԻԱՆՔԸ Սիւրբիոյ քրիստոնէից ոյ-
մերէն. և սկսաւ նեղել

զանոնք, ևս պատժել այն իշխանները և
եկեղեցականները որ ոյժ տուած էին Հու-
լաղուի և Հեթումի զօրագունդերուն և
զիւրացուցած էին անոնց արշաւանքը: Պի-
պարս երկրին տիրանալով՝ կը քանդէր
բոլոր ամրութիւններն և կը հեռացնէր
նաեւ Ս. Երկրէն քրիստոնեաները և աղ-
ղեցիկ եկեղեցականները, որոնց մէջ կը
գտնուէին Առաջնորդները և Պատրիարք-
ները: Մարինոս լատին պատմիչը իր «Ս.
Երկրի Պատմութեան» մէջ (*) (Հատ. Ա. էջ
25), կը յիշատակէ թէ՛ նոյն միջոցներուն
Ռուպրիտոս լատին եպիսկոպոսին հետ, աք-
սորուած են նաեւ Յակոբոս, Բանդալիոն և
Թոմիստ անուն եկեղեցականները և որ յե-
տոյ վերադարձած են: Մարինոսէ տանե-
լով՝ Երուսաղէմի միաբան Բառնաբաս վրդ.
Դանձակեցին ալ, իր «Յաջորդութիւն Պա-
սիարսաց Երուսաղէմի» գրքին մէջ (էջ 40),
կը յիշէ Ս. Յակոբայ զահակալ Յակոբոս

(*) Մարինոսի այս պատմութիւնը Խալէբէնէ Հայե-
րէնի քաղմանաւ է. 1727-ին. Դուկաս վրդ. Խաթեղ-
ցին, զօրձակցութեամբ Պալեսթին Մաղաֆա զպրի: Այս
երկնաւոր ձեռագիրէն օրինակ մը կայ Ս. Արքայ Մա-
սեմաղաւորմէն մէջ. (Թ. 404 և 453):

եպիսկոպոսին տարազրութիւնը, և նոյն եպիսկոպոսին Ս. Աթոսոյ յաջորդութեան, իբր ազրիւր, ցոյց կուտայ ա՛յն «Բ. յիշատակարան»-ը որ, ըստ իր «յառաջարան»ին, արարական պատմութեանց և այլ յիշատակարանաց հաւաքածոյ մ'է, «Ժողովակա ՚ի ձեռն Երուսաղեմացոյ մերազնեայ ուրումն բարկալոյսի»: Այս «Բ. յիշատակարան»ին ծանօթագրութենէն կը հասկցուի ուրեմն որ Բառնարաս վրդ. Յակոբոս եպիսկոպոսին յաջորդութեան և տարազրութեան վերաբերեալ տեղեկութիւն մը քաղած ու յիշած է իր գրքին մէջ, թէ և մենք չենք կրցած ձեռք բերել այդ «Բ. յիշատակարան»ը:

Ըստ Մխիթար Սկեհացոյն, Երուսաղէմի «մերասեռ» եպիսկոպոսի մը զոյգութիւնը և 1262 ին, պատուիրակութեան շրանդամակցութիւնը, ինչպէս տեսանք, կը հաստատուի պատմականօրէն: Նկատի առնելով Հայ և Մոնղոլ դաշնակից բանակներուն, 1258 ին, կատարած արշաւանքին հետեանքով յառաջ եկած հակաքրիստոնէական հալածանքը և Սուլթան Պիպարսի ըրած տարազրութիւնները և Մարինոսի կողմէն Երուսաղէմի Յակոբոս եպիսկոպոսի մը յանուանէ յիշատակութիւնը, իբր մին՝ ա՛յն թուականի աքսորեալներէն — ինչպէս նաև Բառնարաս վրդ. ի տեսած ու կարգացած «Բ. յիշատակարան»ը, կը համարձակինք եզրակացնել թէ Մխիթար ըՍկեհացիին «Երուսաղեմայ մերասեռ եպիսկոպոսը» պէտք է նոյնացնել Սուրբ Աթոսոյ 1260 ի գահակալ Յակոբոս եպիսկոպոսին հետ, թերևս վաղածանօթ մը կոստանդին կաթողիկոս Բարձրբերդցիին, որ, 1238 ին ուխտաւորութեամբ այցելած էր արդէն Ս. Տեղեաց:

Այսպէս՝ յիշատակարաններն են որ ի յայտ կը բերեն մեզ Ս. Յակոբայ վաղեմի գաւակներէն մին՝ որ, ի սէր Հայ Եկեղեցւոյ և Ս. Աթոսոյ, կը քամէ տարազրութեան դառն բաժակը և սիրով կը տանի ա՛յն տաժանելի կեանքը՝ զոր ապրեցաւ Սիւրնոսի հոգովմէական աւերակաց մէջ:

ՄԿՐՏԻՉ ԵՊՍ. ԱՂԱՆՈՒՆԻ

ԼՈՒՍՍԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՈՎ ԵՆ GEORGES MECKLAIM

ԵՒ JACOB DE JAVIGY

«Յրահանայ Տարեգրք» ի 1927 տարւոյ հատորին մէջ շահեկան ուսումնասիրութիւն մը կար «Հայերու վարժարան մը Փարիզ երկուխիկս դար տալ» խորագրով:

Այդ վարժարանը, հիմնուած էր 1689 ին Լուի ԺԴ-ի օրով, անոր մեծ նախարար Գոլպէտի նախաձեռնութեամբ, և կը կոչուէր École des Jeunes de Langues ou Arméniens (Վարժարան Երիտասարդ Լեզուագէտներու կամ Հայերու):

Անոր նպատակն էր Արեւելքի մէջ ֆրանսական շահերը պաշտպանելու համար հասցնել թարգմաններ: Յրանաացի տղաք հսն պիտի սորվէին Թուրքերէն, Արաբերէն և Պարսկերէն, իսկ Արեւելքի տղաք՝ Յըրաններէն: Հարկ դատուած էր նաև սորվեցնելն Յունարէն, Իտալերէն, նոյն իսկ Սլաւոններէն (Արեւելքի Հրեաներուն լեզուն) և ա՛յն աստիճան միջազգային լեզուն, Լատիներէնը: Ասկէ զատ թարգմանները քանի որ ստիպուած էին դատարաններու առաջ փաստաբանի դեր կատարելու, պէտք էր ծանօթանային առևտրական իրաւագիտութեան, ինչպէս նաև ընդհանուր կարգ մը ծանօթութիւններու. պատմութեան, աշխարհագրութեան, բնական գիտութեանց ու բժշկական ծանօթութիւններու, երկրաչափութեան, մաթեմատիքի և գծագրութեան:

Կրթութիւնը բոլորովին ձրի էր և պետութիւնը կը հոգար բոլոր ծախքերը:

1669 ին վարժարանը կը հաստատուէր Կ. Պոլիս, Բերա, Գափուզին կրօնաւորներու վարչութեան տակ:

1700 էն 1720 այդ վարժարանը կ'ունենար իր կրկնակը Բարիդ. ձիգուլթիներու վարչութեան տակ, Լուի - Լը - Կրան Գոլէմին մէջ, ուր կ'ընդունուին միայն ոչ-ֆրանսացի Արեւելցիներ:

1721 էն յետոյ այլևս Արեւելցիներ չընդունուեցան և վարժարանը քանի ձևափոխութիւններէ յետոյ, 1873 ին վերջնապէս

ձուլուեցաւ Արեւելեան կենդանի լեզուներու վարժարանին հետ:

Այս վարժարանին Բերայի ճիւղը մեղի համար ոչ մէկ շահեկանութիւն կը ներկայացընէ, վասնզի հոն կ'ընդունուէին Ֆրանսաէն գրկուած տղաքներ: Իսկ անոր Բաբիլի կրկնակը 1721 էն յետոյ, քանի որ ոչ Ֆրանսացի Արեւելիներ ընդունել կը զազրէր: Նոյնպէս կը կորսնցնէր մեղի համար իր անմիջական շահեկանութիւնը:

Աւելին կը մնար 1700 - 1720 քսանամեայ շրջանը, ուր արդէն աշակերտները միայն ոչ Ֆրանսացի Արեւելիներ էին, զոր « Հայ » կը կոչէին, թէ և աշակերտներուն մեծ մասը Հայ չէին, (տես. Ֆրանսահայ Տարեգիրք, էջ 31):

Լուի ԺԴ. Ճիլզուիթներու թելադրութեամբ 1700 ին «Իր Լուի-Լը-Կրան Գոլէմին» մէջ հաստատեց տասներկու երիտասարդ Հայերու վարժարանը: Այդ Հայերը հոն պիտի սորվէին կրօնք, զեղեցիկ զգրութիւն և արեւելեան լեզուներ, արքայական Գանձուն ծախքով, որպէսզի, երբ որ երկիրը վերադառնան, կամ կրօնքին ծառայեն իբր միախնար, կամ Պաշտօնական իբր թարգման :

1700 Յունիս 16 և Դեկտեմբեր 20 ին երկու խումբ արեւելցի տղաք կը բերուին այդ վարժարանին իբր ուսանող:

Առաջին խումբին մէջ իբր բուն Հայեր կը յիշուին Զաքարիա Մըսրըլըն, Գարրիէլ, Georges Mecklain և Jacob de Javigy:

Իսկ երկրորդ խումբին մէջ էին Երեմիա և Մարտիրոս: Այս ծանօթութիւնները առնուած են Gustave Dupont - Perrier - ի 1921 ին հրատարակած Du Collège de Clermont au Lycée Louis - le - Grand հատորէն, և մեղի համար շատ շահեկան են, վասնզի Արեւելքի լուսաւորութեան և վերածննդեան նոր որորանի մը գոյութեան հետ, միևնոյն զգրոցի պատկանող, պատճառաւ Հայ երիտասարդներու ցարդ անձանթ խումբի մը գոյութիւնը երևան կը հանեն:

Գերախառարար անոնց զործունէութիւնը և կեանքը անձանթ կը մնայ:

Այս տեղեկութիւնները քաղուածօրէն ներկայացնող յօդուածադրելը Զաքարիա Մըսրըլըն կը համարէ Կ. Պոլսոյ հանրաժանօթ Մըսրըլներէն մին, որ այլուստ ծանօթ չէ ինծի:

Գարրիէլը, Երեմիան և Մարտիրոսը, առանց մականունի և ունէ ծանօթութեան, կարելի չէ ճշդել թէ որոնք են և ինչ գիր կատարած:

Իրենց մասին, յօդուածադրէն առնուած տեղեկութեանց համաձայն, մեր ունեցած ծանօթութիւններն ալ շատ սահմանափակ են: Գարրիէլի համար ոչինչ գիտէ, Մարտիրոս 1722 ին աւարտած է վարժարանը և Երեմիա՝ 1721 ին:

Այս վերջինը, բնակ Պոլսոյ Ֆրանսական դեսպան Պ. տը Ալէն - Բոիէի « շատ լաւ կաթոլիկ մըն էր և յարգանքով կը խօսէր մեր թագաւորներուն բարեկրթութեանը վրայ » . (նոյն էջ . 37):

Իսկ մնացեալ երկուքին համար, այդ տողերուն շարադրողը կը հարցնէ թէ, « ո՞վ են իբր Հայ արձանագրուած Georges Mecklain և Jacob de Javigy: Ահաւասիկ շահեկան հարց մը Հայ բանասէրներու հետազօտութեան համար » . (տես. նոյն էջ . 35):

Եթէ իսկապէս ունի շահեկանութիւն մը, բռնմ թէ այս երկու անձերը ծանօթ գեմքեր են, որոնք մեր իրականութեան մէջ իրենց ստացած բացառիկ ուսումով կարեւոր գեր մը կատարած են, եթէ իմ կարծիքս և ենթադրութիւններս սխալ չեն:

Նախ ներկայացնեմ Georges Mecklain-ը, որուն համար կը վկայուի թէ « վարժարանին ամէնէն յաջողակ աշակերտներէն մին էր » և կրօնաւոր եղած էր (էջ 36):

Ան հաւանօրէն նոյն ինքն Կ. Պոլսեցի Գէօրգ Վրդ. Մխլայիմ (1681 - 1758 Յունուար 6 +) է որ հմուտ էր՝ Հայերէն լեզուէն զատ՝ յունարէնի, լատիներէնի, թուրքերէնի և ֆրանսերէնի:

Իր կեանքի վրայ իր գիրքերէն քաղուած ծանօթութիւնները կատարելապէս կը համապատասխանեն ֆրանսական աղբիւրէն ստացուած տեղեկութիւններուն:

Գէօրգ Վրդ. Մխլայիմ իր գործերէն մէկուն մէջ կը պատմէ թէ վեց տարի ուսանած է « ի թագաւորական զգրատանն Փարիզու », թէ Հոռմի մէջ բանտարկուած է և այն: Զարմանալի է որ ինքն մէկը եղած է անոնցմէ, որոնք հակառակ Ճիլզուիթներու բոլոր փանքերուն, որ իրենց հայրենակիցները հաւատքի բերեն (տես. Ֆրանսանայ Տարեգիրք, էջ 34) հակառակ արդիւնքի մը առջև դրած են զանոնք: Բնակ Կ. Պոլսոյ

Ֆրանսական զեռպան Պ. Խ'Անարդզէլի 1724 ի տեղեկագրութեան անոնք « իրենց մոլորութեան վերադառնալով, կաթողիկոսներուն նկատմամբ աւելի թշնամի և հալածող եղան քան անոնք որ երախտագիտութեան նոյն պարսականութիւնը չունէին... » կամ բոս Է. Ֆոսէի 1750 ին զրած առդեւուն, « կրօնքը անպատուելի իրենց ուրացութեամբ. աւելի խելք ու զարգացում ունենալով, աւելի շատ չարք հասցուցին: Ձէնք հայթայթելին ուրիշ հերձուածող Հայերու որոնք առաջ, իբր պաշտպանութիւն, իրենց անխելք քահանաներուն նախապաշարութեամբ միայն ունէին: Միտնաբերուն աշխատութեան խոչընդոտ եղան, և իրենց պայթակական վարմունքով, Սրբունիքը զգնացնել տուին իր բլրած բարիքին համար »: (տես անդ. էջ 36) :

Այս տողերը առաւելագոյն չափով մը կը պատշաճին Գէորգ Վրդ. Մխլալիմի, Ղալաթիոյ Եկեղեցւոյ քարոզչին, որ բազմաթիւ հրատարակութիւններով մաքառած է կաթողիկոս փրոփականտին դէմ:

Իր հեղինակութիւնն են « Գիւրգ վիսնաբանութեան ընդդէմ երկրակալ » (1734), « Կիսայրիմի հայրապետաց յարազս միայ թրքական Քրիստոսի, ժողովալի ի գրոցն Լափնացւոյ » (— ?), ծառ վասն մենկեան տեսն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի (1730-1804, և թիւ տպագրութիւն ունեցած է) զիրքերը և ճշմարիտ նշանակութիւն Կարողիկոսութեան (երկու անգամ տպուած, Ի. Բ. 1750 ին) տետրակը, որ ձրի բաշխուած է:

Այս զործերը ամէնքն ալ, ինչպէս իրենց խորագրերնէն ալ կ'երևայ, ունին որոշապէս հակակաթողիկոս ոգի:

Մասնաւորապէս այդ ոգին յայտ կու գայ ճշմարիտ նշանակութիւն Կարողիկոսութեան զործով, որուն առաջարանին մէջ կ'ըսէ թէ « որովհետեւ պատրիկոզմէն զերիս մեծամեծ հատորս տըպագրեալ է (*) ընդդէմ Հաւատոց մերոց, ապա և մեք իւրաքանչիւր քրտ տկար և աղքատ կարողութեան մերում պարտիմք պատասխանել նրմա, որչափ կարող եմք: Եւ քանզի զլիսաւոր դէնն, եթէ նորա, և եթէ այլոց նմանեաց

նորա, այս է, զի ասն միշտ, թէ մեք Հայքս՝ ոչ եմք հնազանդ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ. վասն այնորիկ և մեք կամեցաք մեկնել ի մէջ այս Գրքիս, թէ զի՞նչ նըշանակէ ճշմարտապէս Կաթողիկէ Եկեղեցի ասին. և ցուցանել, որ մեք Հայքս՝ քան զամենեւեան առաւել՝ հնազանդ և հետեւող եմք Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ: »

Գէորգ Վրդ. Մխլալիմ կ'ըսէ թէ այս զիրքը շարադրած ասուն « ի մէջ բանտի » էր « ոչ ունելով զայլ զիրք բաց ի նոր կտակարանէն »:

Վարդապետը՝ կը խօսի զիրքին ծաւալին վրայ ալ և կ'ըսէ թէ փոքր բրած է իր զիրքը որպէս զի « զիւրին լիցի ամենեցուն, և մանաւանդ նորաւարժ տըղայոց, կրել զնա միշտ և հանապաղ ի ծոցս և ի ճեպս իւրեանց, և նովա իբրեւ ամենապատրաստ զինուք, մարտնչիլ հանապաղ ընդդէմ հերձուածողաց մերոց, և յաղթող ցուցանել զճշմարտութիւնն Հայաստանեայց Եկեղեցւոյս »:

Իսկ ձրի ցրուելուն համար կ'ըսէ թէ « ոչ թէ վասն իմաստութիւն ցուցանելոյ, կամ փառս որսալոյ ի մէջ մարդկան, ... այլ միայն զհաւաւէտութիւնն ընթերցողաց խնդրեմք »:

Գէորգ Վրդ. Մխլալիմ, ի վերջոյ ազգային Եկեղեցւոյ սիրով լեցուած կաթողիկոս մարդորաներու ապտակ մը տալ կը կարծէ զրելով թէ « ճշմարտութեամբն ասեմ ի Քրիստոս, և ոչ ասեմ, վկայէ Աստուած ինդիկ իմ, զի յետ վեց տարի ուսանելոյս իմոյ ի թագաւորական դպրատանն Փարիզու, ապա թէ ի վերջն զայս ճշմարտութիւնս իմացայ և ուսայ, որ ի վերայ հաւատոց՝ ոչ յետ զնել պարտէ, և ոչ վերայ զնել. և յետոյ՝ յորժամ գնացի ի Հայաստուն, տեսի, որ ամենայն գեղացիք և գոհնիկք, արք և կանայք, երիտասարդք և տղայք, ամենեքեան զիտէին զայս զիտութիւնս, զոր ես՝ յետ վեց տարի ուսման՝ հազիւ կարացեալ էի ուսանիլ: Եւ յամթ եղեալ՝ զարմանայի ... »:

Գէորգ Վրդ. Մխլալիմ մասին այս տեղեկութիւնները տալէ յետոյ հիմա ջանամ ներկայացնել Jacob de Javigny - ր, որուն մասնաւորապէս մականունը չըփոթեցնող հանգամանք մը ունի: Ասով հանգերձ փորձ մը պիտի ընեմ, զոնէ ենթադրութեամբ, այս Jacob de Javigny - ր ևս, մեր կեանքին մէջ ծանօթ անունի մը կցելու:

(*) Կղեմէս Գալանուս լատին կրօնաւորին երկրորդուն « Մարանութիւն Հայոց Ս. Եկեղեցւոյն ընդ մեծին Ս. Եկեղեցւոյն Հոսիմայ » եռահատոր գործին կ'ականարէ:

Սյդ անուներ, իմ տեսութեամբս է դարձեալ Կ. Պոլսեցի Յակոբ Ճամճի գատէ կամ Ճամճի օղլու, Գէորգ Վրդ. Մխլայեմ վարդապետի ժամանակակից լեզուագէտ անձը, որ Կ. Պոլսոյ Շուէտական ղեկավարատան թարգմանի պաշտօնը վարած է: Յակոբ Ճամճի գատէ, որդին էր Եղիայի և բարեկամ՝ Նայեան Յակոբ պատրիարքին:

Յակոբ Ճամճի գատէ լատիներէնէ թարգմանած է 1723ին՝ Կառնի Գիւրք ուսմանց վասն բարոյս կենցաղախարհոյ և 1743ին՝ Նեւտոնի Փիլիսոփայութիւնը, որոնց ձեռագիրները երուագէտի Ս. Յակոբեանց վանքը կը մնան:

Յրանսերէնէ թարգմանած է Գիւրք խառնական անունը գործ մը, որ տպուած է 1723ին (սոյն գործը Հայատառ թրքերէն ալ տպուած է նոյն տարին), և յունարէնէ թարգմանած է 1749ին Օրոյնիկոնը որ հաւանօրէն իր մահէն յետոյ, 1800ին տպուած է:

Թէ ինչ տուեալներու վրայ կը նոյնացընեմ Jacob de Javigny Յակոբ Ճամճի գատէի հետ, բացատրեմ:

Նախ անոնք անունը:

1. Jacob և Յակոբ բառերուն նոյնութիւնը
2. Javish բացատրութեան ազնուականութեան յատկանիշը և իր Ֆրանսացեալ մականունին de մասնիկը.
3. Javigny - ին մէջ v տառին տեղ ու եղած ըլլար Գաւնիկ Ֆրանսացեալ պիտի ենթադրէի, սակայն Roupinian - ին Roussinian ին վերածուելուն պէս չփոխութեան կասկածը կը ներշնչէ ինծի այս այլափոխութիւնը և հոս է որ կանգ կ'առնեմ:

Թէ ի՞նչ բան առ այս կը մզէ զիս, ան ալ կ'ուզեմ բացատրել:

Ըստ Gustave Dupont - Perrier - ի տեղեկութեանց Javigny ալ Mecklaim - ի պէս Հայ կրօնաւոր եղած է. (Յրանսանայ Տարեկիրք էջ 36): Զարմանալի է որ Շուէտի ղեկավարատան թարգմանը թէ և ոչ քահանայ կամ վարդապետ, սակայն « զպիր » տիտղոսը պարծանքով գործածած է և զպրութիւն ալ կրօնաւորական կարգ մըն է: (*)

Յետոյ գիտելի է որ Կ. Պոլսոյ Ֆրանսական ղեկավար Պ. տ'Անտրըզէ 1724ին, այդ վարժարանին մէջ ուսում աւնող երիտասարդներու վրայ խօսելով, կ'ըսէ թէ « այս երիտասարդներէն շատերը, իրենց ուսումը լրացնելէ և դայն մեր սպասածին պէս դորձածելու խոստում տալէ յետոյ երբոր տեղերնին վերադարձան. իրենց ձեռք բերած հմտութիւնն օգտուեցան կամ առևտուրի մէջ մտնելու, կամ օտար ազգերու մօտ իրր քարգման ծառայելու համար, անոնցմէ աւելի չահ ակնկալելով: »

Ուրեմն անոնց մէջ կային երիտասարդներ, որոնք փոխանակ Յրանսայի ծառայելու օտար ազգերու մօտ իրր քարգման աշխատած էին, ինչպէս Յակոբ Ճամճի գատէ, որուն կը պատկանին հաւանօրէն առաւելապէս վերագրեալ տողերը:

Յետոյ պէտք չէ մոռնալ թէ ԺԼ. դարուն առաջին քառորդին, Կ. Պոլսոյ մէջ կարելի չէր ստանալ միանգամայն հայերէնի, Ֆրանսերէնի, լատիներէնի և յունարէնի հմտութիւն, և այն անհրաժեշտ բոլոր ծանօթութիւնները, որոնք ինչպէս հիմանոյն պէս այն տաւն կը պահանջուէին ղեկավարատան թարգմաններէն, որոնք կը կատարէին ոչ միայն հասարակ թարգմանիչի ղեր ալ նաեւ օրէնսդէտ խորհրդականի, ինչպէս շատ գեղեցկօրէն բացատրուած է Յրանսանայ Տարեկիրքին մէջ (էջ 31): Ճամճի գատէ Յակոբ զպիրի մասին տրուած տեղեկութեանց զլրատու աղբիւրն Սիօնն է, ուր կը հաստատուի թէ երուագէտի վանքին մէջ կը պահուին իր երկու ձեռագիր գործերը՝ Փափաքելի էր որ անոնք անգամ մը քըննուէին, ինտոելու համար իր կեանքը, մանաւանդ ուսման որորանը ճշգող լուսաբանութիւններ:

Կը յուսամ թէ հոն գտնուի յիշատակութիւն մը որ լուծէ դաղտները և հարցը լուսաբանէ վերջապէս:

Գանձիւք

ԱՐՇԱԿ ՍԼՊՅԱՆԵԱՆ

(*) Տեա. Սիօն, 1870. էջ 210. ուր կը կոչուի « Յակոբ զպիր Ճամճի գատէ Կոստանդնուպոլսեցի » իր *Խրատ Հոգեկան Գիրքին* մէջ ինքզինքն կը կոչէ « Ճամճու որդի Յակոբ զպիր » և Օրօյնիկոն կամ *ժամակարգութիւն Յունաց գործին* մէջ « Ճամճի որդի տիրացու Յակոբ »:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ՊԱՍԿՈՆԻ

ԿՈՒՐԱՅԻՆ ՏՂԱՆ

Արշիս մէջ ունիմ խափիկը շրխուր
Տրդու մը որ իմ դունակըս կու գայ.
Թափեցի արցունք մը, հասիկ մը շոկ
Իր այնքան բշուտ անգութեանց համար:

Եւ մթածեցի քի շիրն՝ անծածօր
Յնդեցաւ՝ այն քաւ զանգուններուն մէջ.
Ան քարծառացի իր սեւեռուն քիթերն,
Ըզգայով այտերն իր արտառաքան:

Եւ ես, խնդրելով զրեքի ներում,
Մընցի կաթիլն անոր մաշորուն
Համբոյրով մ', եւ իմ պարզելըս դրի
Իր այն մասերուն մէջ բշուտ ու հեղ:

Եւ արշիս մէջ տ'յն տեսնէ լրանցի
Չայնն անոր՝ որ դե՛ռ եւս հոն կը մընայ.
Չէ՛ -- է՛ր -- է՛ր -- է՛ր, է՛ր -- է՛ր, -- է՛ր -- է՛ր,
Ո՛ր -- է՛ր -- է՛ր -- է՛ր, է՛ր -- է՛ր -- է՛ր -- է՛ր:

Ու երբոր անի ելած դռնէն դուրս
Չնոյնի առաւ իր մենիկ ճամապարհն,
Ըզգացի որ ան՝ քե՛ն իր ծանրակշիռ
Ուրախ եր ամբողջ միմակ սանկին:

Եւ կը կանչէր իր մայրը, որ կը քուր .
Ելած հեռաւոր մառախուղներէ՝
Չիմեք շեանկու, զի կին՝ մեռած
Նե՛ մեռած, իսկ ին՝ առանց չոր հացի:
Թրգմ. ՆԵՍՍՐ

ԱՐԶԱԿՈՒՐԳԻ ՕՐԵՐ

ԿԻՇԵՐԱՅԻՆ ԺԱՄԵՐ

Ի՛նչ մեծ խնդրի պարոնք երբ վերադարձի օրն
Մայրիկ դուռը կեցած սիրտն եռունիկի մէջ
Դուն ղնելով ժպտի՝ կ'սպասեմ անհայտեաց.
Համբոյր մը խանդակաբ կը դրոշմէ դիմիկ
Ու մինչ կրակը վառ ու ահեկն ի տուն
Սպասաւորներուն կուսայ հրամաններ
Պատասխանը սեղան իր ահեկ կազմածով:
Առջի օր տունը պարապ, միտիմակ
Ոգիւնումս է այժմ, աւելի քուով սպաս
Կը դռնին. զեղեցիկ կարմրայտ զոսկներով
Իրբ այնքան պտուղներ՝ սեղանը կը պնէ.
Յեռն խօսակցութիւն, քիւր գրոյցներ գուարք,
Իրիծաղներ, ու նոյն իսկ վայրապար արցունքներ:
Սակայն աւելի եւք սեպտեմբեր մօտելուն
Դիշերը սեւեռակն մէջ կը ժողովին սնունդ:
Մի՛, ի՛նչ անոյ՜ քան է քաւ ժամեր անցունել:
Սեղանը զարեւով կը տանին կրակի մօտ,

Կը հասիմ, ձեռք կ'առնեն իրենց գիրք ու տեսակ
Լուսնեան մէջ գրչին կը շուրի ձայնը միայն,
Դարձուիլը քերթերու, ճարձակը հուրիւն,
Կարծես ձմեռն եկած հասած ըլլայ արդէն
Մայրիկ խոնուն՝ աչքը զաւակներուն շառած
Սնունց սպազային վրայ տեսնէ երազներ.
Կը խորհի քի ընդհուպ պիտի գայ ամուսին
Հոգ կը տանի որ քան մը չպակսի անոր
Մեծ-մայրը այդ պահուն արտիկ վրայ ծուած՝
Կը խոնարհ գլուխը քարծաղիկն առնէ:
Լսէ՛, Տէր, անոր ձայնն քի՛ իրեն քի՛ մեզ համար,
Մի՛ մերժէր այդ կինը որ քարեպաշտ, ջիւղեղանայ
Կ'աղօթէ. ես սպրած է վարսուն տարիներ,
Ու միշտ արիւթար կուրծք տուած վարձաւորանց
Մեծ քուռնէն շառաչ տուր անոր հանգիստ ժամեր
Անկերջ յոյսէն յառաջ՝ օրը արեւուն տակ:

Պրիգեօ

Թրգմ. ՄԵՍՐՈՊ ՆՈՒՊԱՆԵԱՆ

ՏԱՆԾԻԿԻ ՏԵՐ ՍԱՐԳԻՍԸ

(ԱՊՈՍՏՈՐԴԱԿԱՆ ՅԵՒԱՏԱԿՆԵՐԷ)

Տանծիկ Մանանաղեաց դաւառի մէկ զիւղն էր՝ կոռուցուած լայնանիստ բլուրի մը վրայ: Գիւղին և անոր շրջապատին չըքնաղ գեղեցիկութիւնը կարծես օժտեր էր այդ չինականները բնատուր արթնամտութեամբ և ազնուական նկարագրով:

Տանծիկէ ոչ այնքան հեռի կը գտնուէին Բերդի, Ծաղկէ և Աղբակ զիւղերը՝ իրենց եկեղեցիի աւերակներով և խաչանիշ գերեզմաններով: Անոնց հայ ազգաբնակչութեան մէկ մասը սակայն, իր զուգը լքելով հեռացեր էր. մնացորդը, իրեն տանելի կեանք մը տպահովելու նպատակաւ, օրու չեր էր քրդանալ: Միայն Տանծիկ, Հէրաֆի և Ալթուն Հիւսէին(*) տակաւին կանգուն կը մնային. առաջինը՝ իր Ա. Թաղէի վանքին, իսկ միւս երկուքը՝ իրենց Ա. Լոյս լեւան հովանիին ներքե(**):

Հասան ճգնամամի օրեր, բայց նախաւոր չեղաւ այդ զիւղացիները բաժնել իրենց սրբավայրերէն: Մահուան ստոյգ վրտանդներու մէջ անգամ, ստոյիկեան համակամութեամբ, անոնք քաշկռտեցին իրենց դժոխքներէր գոյութիւնը՝ սպասելով լաւագոյն օրերու:

1908 թուականին Օսմ. Մահմանադրութիւնը նոր հաշակուած էր: Կարնոյ սուսական և ֆրանսական հիւպատոսները իրենց մօտ կը կռնէին Տէր Սարգիս քահանան, և հրապուրիչ հեռապատկերներով կը համոզեն զինքը օրդէսգի Տէրսիմը տպատմրեցնէ:

Մանանաղեաց դաւառի հանրամասնօթի Քիշիջն էր Տէր Սարգիս. խոշոր հեղինակութիւն կը վայելէր ան քուրդ ազնուականներու:

մէջ, սրենց մօտ յաճախ հիւրընկալուած, թշնամի պէկերն ու աղաներն իրարու հետ հաշտեցուցած միակ մարդն էր ան: Եղած խնդրանքներու համաձայն ոչ միայն զրկող-սրտնկերու գերեզմաններ կ'օրհնէր, այլ և հիւանդներու վրայ կարգալով՝ բժշկած էր զանոնք: Յաշ քուրդերուն սուրբ մըն էր:

Բաց տառի բնածին խելքով և ճարտարախօսութեամբ օժտուած Մանանաղի (Բըլժօմէր) և Տէրսիմի լեռներուն զիւղանալէան էր ան: Շատ կը կարդար: Հակառակ Երզնկայէ 16 ժամ հեռաւորութեամբ բարբարոս միջավայրի մը մէջ ծնած ու տարած բլուրուն՝ ուշի ուշով միշտ կը հետեւէր թերթերուն: Խստակրօն, ազգասէր ու անձնուէր էր, ազնուական շուք մը ունէր իր վրայ: Երզնկայի քաղաքացի կը սիրէին ու կը յարգէին զինքն: Օտար զիւղանալէաները Տէր Սարգիսէն զատ, քուրդերու մօտ հեղինակութիւն վայելող և իրենց վստահութիւն ներշնչող ոչ մէկը պիտի չկարողանային գտնել՝ մշակուած չարաշուք ծրարները գործադրութեան գնելու համար:

1908 թ աշունն էր. Տէրսիմ պարզեց տպատմրութեան գրօլը: Դ. բանակը, ահեղ զօրութիւնով, շարժեցաւ Երզնկայէն, և գումարտակ մը զինուոր գնաց պաշարելու Տանծիկը: Եւր կը գտնուէր ապստամբապետ քուրդը: Տէր Սարգիս խոհմուտութիւնը կ'ունենայ իր հօտին հետ կառավարչատուն ապստամբելու: Մարտախառ Իպրահիմ փաշան սակայն՝ կը թուի թէ բան մը կռահած էր Տէր Սարգիսի մեղսակցութեան մասին: Կը խոստանդէր գոյն, նոյն իսկ կ'սպառնայ կեանքին՝ բերանէն խոստովանութիւն մը կորզելու նպատակաւ, բայց քահանան քար լուծիւն կը պահէ:

Թնդանօթի սամբերուն ներքե Տանծիկի տունը կը քանդուին, հունձքերը կը փճանան ամբողջութեամբ, եղջերաւօր կենդանիները կը յափշտակուին և բնակիչներուն կ'արգիլուի զէպի գեղ վերադարձը: Ծայրագոյն թշուառութեան մատնուած 25 անուոր Տանծիկցիները, ձմրան սառնամուտի քնքներու ընթացքին, Մանանաղի քրդաբնակ տնիւրընկալ զիւղերուն մէջ, ողջ ձմեռ մը թափառեցան չարալուի վիճակով:

Տէր Սարգիս, առաջնորդարանէ տրուած հրահանգի համաձայն, Երզնկայէն կը մեկնի իր դատնացած Հօտին մօտ գրամ բաշ-

(*) Տեղացիք Հերաֆի կը կռնէին Խաղաղակէն, իսկ Ալթուն Հիւսէինը՝ Անգղ:

(**) Տանծիկցիները կը հաւատային թէ իրենց վանքը հիմնադրուած է Թաղէոս Առաքեալի ձեռքով:—Ա. Լոյս՝ Մասիսատիպ լեռ մըն է, գաղթի յաւերժական ձիւնով պատուած: Վարդապետի տանին, Հայեր, առաւելագոյն քուրդեր, նոյն իսկ Տէրսիմի խորհրդէն գալով, կը բարձր բանան լեռը և կը մատուցանեն ողջակէշներ: Ա. Լոյսի ստորադէն կը բղբի Ամմասուքեան աղբիւրը, որուն կը վերադրեն բուժիչ զօրութիւն: Քուրդեր և թուրքեր լեռան ու աղբիւրին հայեցի անունները կը գործածեն:

խելու համար, և քրդական ապստամբութեան 40-րդ օրը կը վախճանի, զուգէ իր զգացած վախէն, մահաւանդ իր ժողովուրդին պարզած աղեխարչ տեսարանէն խղճահարուած:

Ո՛հ Կարնոյ, ո՛հ ալ Երզնկայի տառչ-նորդարանները բռն մը զիտէին Տէր Սարգիսի կատարած դերին վերաբերմամբ: Միայն իր Հօտին մօտ վերջին ունկամ մեկնելու պոտնուն, բռնուն յուզումի մէջ, աչքերն արցունքով լծայցած, ինծի պատմեց արտօր իրականութիւնը:

Հարուած կոցութիւնը քիչ մը բարւոքած ըլլալով, առաջնորդարանը միջոցներ ձեռք առաւ, քահանայի աղէտաւոր ձեռնարկին հետեանքով, քուրդերու արհամարհանքին նշաւակ Տանձիկցիները փրկելու: զանոնք տեղաւորեց երզնկայի դաշտի հոյ գիւղերուն մէջ: Միւս կողմէն, աղեխարհուած հիւպատոսներուն, լուսինայն զիմօւ կատարուեցաւ արկածեալներուն օգնելու, և անոնց զիւզը վերաշինելու պարագային՝ անհրաժեշտ նիւթական օժանդակութիւնն ընձեռնելու ատաշտորութեամբ: Դրմբախտարար ունեք ո՛չ մէկ շահագորդութիւն, ո՛չ մէկ կարեկցութիւն ցոյց տալին իրենց զոհերուն համար, և մինչև վերջ դամբանական լուսութիւնը պոռնցին:

Հ. Բ. Ը. Մ. Հափով մը կերտկրեց զանոնք, և մանուանդ վերտկանդնեց Տանձիկը՝ 18 ումիս յիտոյ ստացուած պետական արտօնութեան վրայ:

Ի լուր կիլիկիան աղէտի (1909), այս վտարանդի, կիսամերկ, քաղցած և տասանորդուած ժողովուրդն էր որ, իր ողբալի կացութիւնը մտցած, տակաւին իր մօտ մնացած քոսոտ աշծր և ժողոտ էշը ծախելով, յանուն Տանձիկցիներու, նուրիկ 18 արծաթ մէճիս՝ զոր մերժեց կիլիկիան հանդանակիչ յանձնաժողովը, բայց անոնց պընդումներու վրայ ընդունեց զայն՝ արցունքներով փղձկուած իրձակի մէջ: Տանձիկցիներու այս ապնուական մեքը խթանեց սովի ճիւղաններուն ներքե գալարուող ժողովուրդը, որ տուաւ ինպատու կիլիկիոյ աղէտեալներուն՝ 400 հնչիւն ոսկի:

Այս բանի մը տողերը պարտք զգացի նուրիկ Տանձիկի Տէր Սարգիսին և անոր իսպառ անհետացած փոքրիկ Հօտի յիշատակին:

Յիլիպպի

ԵՐՈՒԱՆԴ ԵՊԻՍԿՈՓՈՍ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՄԱՆՐՈՒՔ

Ա.

Ս. ԳՐԻԳԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Պէտք ունեցայ ստուգելու կողով, սակաւ և այս կարգի բառերի նշանակութիւնը: Համեմատելով Համարարաւոր կոչումները Յոյն բնագրի հետ, ևս արի մի քանի զիտուչութիւններ, որ յանձնուած և՛ հմուտների ուշադրութեան:

Սակաւ բառը չորս աւետարանների մէջ պատահում է վեց անգամ և բոլոր դէպքերում զբաւած է յուն. *κόποιος* բառի դէմ. իսկ զանրիշ բառը, որ մեր այսօրուան զանրիկն է կամ զանրիւղը, պատահում է չորս անգամ երկու աւետարանի մէջ (Մատթ. և Մարկ.) և չորս դէպքում էլ զբաւած է յուն. *σπυρίς* բառի դէմ: Կարելի է սրանից եզրակացնել, որ չորս աւետարանները միեւնոյն մարդն է թարգմանել, որ միեւնոյն յունարէն բառը միշտ հասկացել է նոյն իմաստով և Հայերէն նոյն բառն է համարժէք նկատել և գործածել:

Բայց անա *κάραλλος* բառը, որ սրբաւայր զամբիւղ է նշանակում և պատահում է Դ. Թագաւորութեանց, Բ. Օրինաց և Երեմիայի մարգարէութեան մէջ: Այս միեւնոյն յունարէն բառը երկ օտարերկրացիների մէջ թարգմանուած է երկ օտարերկրացիների Դ. Թագաւորութեանց մէջ զբաւած է կողով. « և եղին զզուխս նոցա ի կողովս » (Ժ. 7). Բ. Օրինաց մէջ զբաւած է կողով. « և արկցես ի կողովս ». և սոցէ քահանայն զկողովս ի ձեռաց քոց » (ԻԶ. 2, 4). Իսկ Երեմիայի մարգարէութեան մէջ զբաւած է ուն. « Զի այսպէս ասէ Տէր զօրութեանց. կթեցէք, կըթեցէք, ճաքաղ արարէք զմնացորդս Իսրայէլի. և անդրէն կրկենեջիք, որպէս կըթող յոմ իւր »: Եթէ այս երեք զրքերի թարգմանիչը նոյն մարդը լինէր՝ միեւնոյն յունարէն բառը միշտ նոյն իմաստով կը հասկանար և նոյն բառով կը թարգմանէր, ինչպէս արած է Աւետարանների թարգմանիչը: Մենք կարծում ենք, որ միեւնոյն բառի այս տարբեր բմբռնումը և տարբեր համարժէքների կիրարկումը արդիւնք է թարգմանիչների տարբերութեան:

Դաւով կողով և կողովի բառերին՝ կարծում

ենք, որ սրանք նոյն բառերն են, նկատելով որ Փ-ը Պ-ի միջոցով յծորդէ Բ-ին, իսկ սա Վ. և Ի հնչիւններն. այդպէս են գործիականի հոլովակերտ զրբը Ի անձամբ բանիւ, գործով. այդպէս են օրինակ պարսկ. սելաք և գաւառ. սելաւ բառերի վերջին Բ-ն և Ի-ը. երկու բառն ևս նշանակում են հեղեղ: Կողովն և կողովը նոյն բառի գաւառական արտաբերումներն են, ինչպէս օրինակ հոյ և հոյի միջարկութիւնները: Սրանից կարելի է կրակացնել, որ Ե. դաւում բարբառներ կային, ինչ որ ենթադրելի էր և ենթադրած են արդէն. և ապա՝ որ Դ. Թագաւորութեան և Բ. Օրինաց թարգմանիչները ոչ միայն տարբեր անձեր են, այլ և տարբեր գաւառներից են: Միևնոյն առարկային մէկի մայրենի բարբառում ասել են կողովի, միւսի բարբառում՝ կողով և թարգմանիչներին ամեն մէկն իր մայրենի բարբառի հնչումով է զրել միևնոյն բառը նոյն յունարէն բառի դէմ, որ հասկացել են նոյն լատատով և արժէքաւորել նոյն բառով, թէև տարբեր արտաբերութեամբ:

«Մի ծագելով զարուն չի դայ» կը մտածի ընթերցողը: Անշուշտ. բայց մի ծագելը նշան է, թէ զարունը գալիս է. եթէ ուշադիր նայող լինի — գուցէ աւելի շատ ծագիկ գտնի: Դրա համար պէտք է աւելի հասութիւն քան ունիմ, և աւելի ժամանակ: Եթէ առնուի Համարաբարդը և մի շարք այլ կարգի բառեր համեմատութիւն յոյն բնագրի հետ, կարելի է հաստատօրէն գտնել թէ քանի՞ հոգի են եղած թարգմանիչները: Իմ գտածը թող նպաստ լինի այդ համբերատար աշխատողին:

Նկատենք նաև, որ Գործք Առաքելոցի մէջ (Թ. 25) կարդում ենք. «և տեսաւ զնա (այսինքն Պօղոսին) աշակերտացն ի գիշերի՝ ընդ պարիսպն կախեալ իջուցին վանդակաւ»: Վերջին բառը զրուած է յուն. σπυρίδ բառի դէմ, որ նշանակում է կլոր հիւսած սակառ կամ կողով, յատկապէս հացի և ձկան համար: Միևնոյն «մանգակ» բառը կիրարկուած է և կորնթ. Բ. թղթի մէջ (ԺԱ. 33). այս անգամ Պօղոսն ինքն է խօսում իր փախուստի մասին. «և ընդ պատուհանն վանդակաւ կախեցայ ընդ պարիսպն, և փախեալ ի ձեռաց նորա»: Այստեղ «մանգակ» բառը զրուած է յուն.

σπυρίδ բառի դէմ, որ նշանակում է ուռեւ. նու հիւսած թարմ սոս, ուստի նաև կողով: Պարզ է կարծում եմ, որ Գործքի թարգմանիչը և Աւետարանի թարգմանիչը տարբեր անձեր են, այլապէս միևնոյն յունարէն բառի դէմ մի տեղ չէր դնի «զամբիղ» մի ուրիշ տեղ — «մանգակ»: Նոյնը չենք կարող ասել կորնթ. Բ. թղթի թարգմանիչի մասին. կարող է պատահել, որ հայերէն բառերը բաւական չեն եղած սակառներին բաղադանութիւնը արտայայտելու համար, ուստի միևնոյն հայերէն բառը զրուած է երկու տարբեր յունարէն բառերի դէմ, որ սակայն մօտաւորապէս նոյն բառն են նշանակել:

Աղեքսանդրիա

Ն. ԱՂԱՅԱՆ

ԿԱՐԵՒՈՐ ՀԱՐՅ ՍԸ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՆՐԱՅԻՆ

ԴԱՏԵՐԱԲԱՊՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Իրեց ԲՐՅՑ. ԳԵՈՐԳ Ա. ՍԱՐԱՅԵԱՆ

ԼԱ ՎԵՆՈՆ ԳՈՒԼԵԺ

Ամերիկայի Միացեալ Նահանգները ատիճանական զարգացումով հզոր Հանրապետութիւն մը եղան, ոչ միայն իւր մտական, գինտորական, երկրաշինական մարդերու մէջ, այլ նաև մտաւորական ու մշակոյթային ոլորտներու մէջ: Այս յարաճուն թափով զարգացող Հանրապետութիւնը իւր նախնական քայլերուն մէջ հետեւեցաւ մայրերկրին՝ Անգլիոյ՝ ինչպէս նաև Եւրոպայի շարժումներուն. սակայն, վերջին երկու տասնեակ տարիներէ ի վեր թօթափելով հետեոյի դանդաղուն քայլերը, ըսկըսած է կտրել յառաջդիմութեան նոր ճամբայ մը, յաճախ մազլցելով անկոխ ուղիներէ:

Այս եղած է Միացեալ Նահանգներու զարգացման ընթացքը հանրային դաստիարակութեան մարդին մէջ ալ: Անգլիոյ օրինակին հետեւելով իր պատմութեան առաջին շրջանին հիմնած է Լեքին Կրեւոր Սքուլ (Latin Grammar School), որ արդի բարձրագոյն վարժարաններու գերը կը կատարէր: Լատիներէնը ու դաստ-

կան լեզուները ուսմանց ծրագրին զլխաւոր սխւները կը կազմէին: Այս ուսումնարանին միակ նպատակն էր, իւր բնթացաւորտները պատրաստել՝ Հարվըրտ և Եէյլ Գոլէճներու դասընթացքին, և գոնէրը բաց չէին ամէն ուսանողներու առջև: Արդէն Հարվըրտ և Եէյլ Գոլէճներն ալ ձուլուած էին Աքսֆըրտ ու Քէյմպրիճ Գոլէճներու կազապարին վրայ, որոնք սկիզբները Աւստուածաբանական ճեմարաններ էին: Սակայն, կամաց կամաց մայր հայրենիքի ազգեցութիւնը նուազեցաւ, ու եւրոպական ալլ երկիրներու ազգեցութիւններն ալ ըսկըսան տիրապետել: Այսպէս՝ Փէսթալցցիի ազգեցութեան շնորհիւ վարժապետանոցներ հիմնուեցան, Թրօպէլի ներչնչուժով մանկապարտէզներ հաստատուեցան, և մանկավարժական ու հոգեբանական նոր գիւտերու թելադրութեամբ, գոլէճներու ծրագիրները ճոխացան, ճիւղաւորեցան ու արդիական հանգամանք ստացան:

Բայց կրթական հաստատութիւն մը երեան եկաւ, որ իսկապէս Ամերիկեան է: Ոչ մէկ երկիր ունէր այդօրինակ հաստատութիւն մը: Ամերիկայի տեղական պէտքերը ու մասնաւորապէս ուսման համակարգին ըմբռնումները ծնունդ տուին այդ կրթական յարկին: Ամերիկեան Հայ Սիւլն, (High School) Բարձրագոյն Վարժարանն է այն: Կրթական այս հաստատութիւնը նոյնպէս Էքիթ Կրեմը Սիւլ ի նման իր բնթացաւորտները կը պատրաստէ Ամերիկեան Գոլէճներու դասընթացքին համար: Սակայն, այս չէ այլամերժօրէն իր նպատակը: Ամերիկեան Հայ Սիւլը կոյր գիւտայն Գոլէճներու ցուցմունքներուն չի հետեւիր: Իր ուսմանց ծրագիրը բացարձակապէս ազատուած է Գոլէճներու կաշկանդող պահանջումներէն: Տեղական մասնաշատուկ պէտքերը, տուն կուտան ուսմանց ծրագրի (curriculum) կազմութեան: Մեծ քաղաքներու Հայ Սիւլներուն մէջ մեծ զարկ կը տրուի առեւտրական, արհեստագիտական, և ալլ գործնական ճիւղերու ուսուցումին: Գրեգորեւ և երկրագործական կեդրոններու մէջ զլխաւոր շէտը կը գրուի հողամշակութեան և ուսումներու: Վերջապէս Ամերիկեան Հայ Սիւլը ամէն տեղ ու ամէն պարագայի տակ բնդ առաջ կ'երթայ ժողովրդային պէտքերու: Բազմաթիւ Հայ

Սիւլներ պատահութիւն կուտան ուսանողներու՝ ընտրել մասնաճիւղ մը, և մասնաշատական հնարաւոր պատրաստութեամբ նետուիլ կեանքի պայքարին մէջ, որ յոյժ սուր հանգամանք մը ունի լուսաւորեալ ու յատաճաղէմ երկրի մը մէջ՝ որպիսին է Ամերիկա:

Ամերիկայի Հայ Սիւլը ուրիշ յատկանիշ մըն ալ ունի, որ գինք կը զանազանէ ուրիշ երկիրներու նմանօրինակ կրթական հաստատութիւններէն: Գերազանցապէս ուսման համակարգին է այն: Ոչ մէկ խաղութիւն դասակարգի, բնկերական դիրքի, հարստութեան ու աղքատութեան միջև: Հոն կ'արմկին հալուստներու զոռող դաւակները աղքատներու խոնարհ աղեկներուն հետ, Ամերիկայի բնիկ տեղացիներուն պղտկները գեւ երէկ Ամերիկա ուք կոխող օտարական այլալեզու գաղթականի մը փոքրիկներուն հետ: Եւ գպրոցի վարչութիւնը ունէ նշանակելի խտիր չի գներ իւր ուսանողներուն միջև: Այս է պատճառը, որ գաղթականներու դաւակները յաճախ բարձրագոյն մրցանակներ կը շահին և հաջողութիւն կ'գմային ուսման համար, զոր իրենց չուրջը կը դիտեն ամէն օր: Զարմանալի է ուրեմն, որ քիշ առենէն գաղթականներու դաւակները աւելի թուեց Ամերիկացիներ կը դառնան քան բնիկ տեղացիները: Այսպէս՝ Ամերիկայի նախակրթարանն ու Բարձրագոյն վարժարանը ազգերու ձուլարուն մըն է:

Ամերիկայի ժողովուրդին ուսման համակարգին ըմբռնումները պատճառ եղած են որ գիտութեան լոյսը տարածուի ժողովուրդի բոլոր խաւերուն մէջ: Ասիկա օրհնութիւն մըն է ազգի մը համար: Բայց այս իսկ պատճառաւ Ամերիկայի դաստիարակութեան համար կարգ մը կարեւոր հարցեր երեան եկած են, լուծման կարօտ: Ըստ որում Ամերիկայի հանրային գպրոցները իրենց դռները լայն բացած են ժողովուրդի բոլոր խաւերուն զաւակներուն առջև, և ստիպողական ու ձրի դաստիարակութեամբ մը ջանացած են կրթել երկրին բոլոր մանուկները, կարգ մը անպատահութիւններ ծագում առած են ասկէ: Նախ՝ միթէ ամէն մանուկ կարող է, կամ բնդունակ է բարենիկ աշն ուսումները, որոնք հանրային վար-

ժառանգներու ուսմանց ծրագրին կողմէ կը պահանջուին: — Անտարակո՛յս ոչ:

Հանրային դպրոցներ յաճախող մանուկներու մէկ մասը բխմամիտներէ և ապուշներէ կը բաղկանայ: Փորձը ցոյց տուած է որ այս դասակարգի պատկանող մանուկները դաստիարակել նոյն միջոցներով ու մեթոտներով բացարձակապէս անհնարին է: Ուստի ստիպուած են զատել ապուշներու շէնքերէն, ու բոլորովին նոր ու տարբեր ուսմանց ծրագրի մը պատրաստել աւանդ համար: Տկարամիտներու կ'ուսուցանեն գլխաւորապէս ձեռքի ճարտիկութիւն պահանջող մեքենական գրադում մը, ուր միտքը նուազագոյն աստիճանի գեր մը կը խաղայ: Ամերիկա լուծած է տկարամիտներու հարցը, հաստատելով մասնաւոր դարձարաններ:

Սակայն, հանրային վարժարաններու սովորական մեթոտները և ուսմանց առարկաները չափուած ու ձեռուած են մտային միջակ կարողութեան տէր ուսանողներու ընդունակութեան չափանիշին համաձայն: Եթէ հանրային վարժարան յաճախող ուսանողները, բոլորն ալ, միջակ կարողութեամբ օժտուած լինէին, այս գրութիւնը արդիւնաւոր պիտի ըլլար: Բայց բարեբախտաբար ուսանողներուն մէկ փոքրաթիւ մասը միջակէն բարձր կարողութեամբ օժտուած են. ոմանք մտային բացառիկ կարողութիւններ ունին. ոմանք մինչև իսկ-յոյժ սակաւաթիւ են անշուշտ հանճարներ են: Արդա՛ր է այս վերին աստիճանի տաղանդաշատ դասակարգը ստեղծել, որ միջակարոր կարողութեանց տէր ուսանողներու հետ նոյն ուսմունքը ստանան, նոյն մեթոտներով դաստիարակուին. վերջապէս նոյն կադապարով ձուլուին: Եթէ իրերու գրութիւնը այսպէս շարունակուի, վտանգ չկա՞յ. որ այս տաղանդաշատ ուսանողներէն ոմանք խամբին, աւանդ արտասովոր կարողութիւնը փճանայ, և ընկերութիւնը զրկուի անոնց ապագայ հաւանական ծառայութիւններէն: Գերազանցապէս ռամկավարական երկրի մը մէջ, ուր ամէն անհատի կ'ընծայուի հաւասար պատեհութիւն՝ իւր ինքնայատկ կարողութիւնները երեսն բերելու, միթէ՞ անարգութեանց անարդարութիւնը չէ՞ թոյլ տալ որ տաղանդաշատ մանուկները վայել-

լեն միմիայն աշն պատեհութիւնները որոնք միջակ կարողութեան տէր մանուկներու պէտքերուն գոհացում կրնան տալ լոկ:

Ահա այս նկատումներով վերջին տարիներս բուն շարժում մը սկսած է՝ տաղանդաշատ մանուկներու մասնաւոր դաստիարակութիւն տալու համար: Տեղ տեղ հանրային վարժարաններու մէջ սկսած են նորանոր կերպեր հնարել. զոր օրինակ դասարանի մը աշակերտները երեք աստիճանի բաժնած են. առաջին աստիճանին վրայ կը կանգնին տաղանդաշատ մանուկները, որոնց կը տրուի լայն պատեհութիւն՝ ուսմանց նոյն նիւթը աւելի խորապէս ուսումնասիրելու. երկրորդ աստիճանին մէջ կիշնան միջակ կարողութեանց տէր մանուկները, որոնք կը սորվին նոյն նիւթերը չափաւոր սահմանի մէջ. իսկ երրորդ աստիճանի վրայ կը գտնուին նուազագոյն կարողութեանց տէր մանուկները, որոնք կ'ուսանին նոյն նիւթը նուազագոյն չափով ու քանակով: Ուրիշ դպրոցներու մէջ ուրիշ կերպերու կը հետեւին: Զոր օրինակ, նոյն դասարանի աշակերտները, նախակրթարաններու մէջ ուր դասարանական գրութիւնը կը տրիւ, յանձնուած են երկու դասատուներու. որոնցմէ մին դաս կ'աւանդէ ամբողջ դասարանին, առանց խտրութեան, իսկ միւսը՝ մասնաւոր կարողութեանց տէր ուսանողներուն հոգ կը տանի անհատապէս: Ասով առիթ կուտան որ բացառիկ կարողութեանց տէր ուսանողներ մշակեն իրենց մասնայատուկ կարողութիւնը:

Բայց արդի հոգեբանութիւնը ցոյց կուտայ թէ անհատները իրարմէ կը տարբերին իրենց մտաւորական կարողութեանց մէջ, թէ՛ քանակով և թէ՛ որակով: Կա՛ն մանուկներ, որ ուրիշ մանուկներէ տասնապատիկ արագութեամբ կը սորվին կարգալ ու գրել. ասիկա քանակական տարբերութեան արդիւնք է: Սակայն, կա՛ն մանուկներ ալ, որ ոչ միայն աւելի արագ կը սորվին, ա՛յլ բոլորովին տարբեր եղանակով կը սորվին: Այսպիսի բացառիկ կարողութեանց տէր մանուկ մը յաճախ բառի մը ոչ միայն սովորական նշանակութիւնը թուականութիւն կը սորվի, այլ աւելի խորը կը թափանցէ ինքնաբերաբար. այդ բառին ստուգաբանութիւնը կ'որոնէ, և զայն մտքին մէջ գիշեր ցերեկ կը տարրալուծէ, կրնանք

բանէ, որ կը սիրահարի այդ բառին: Ահա՛ այս մանուկը ապագայ լեզուաբանն ու բանասէրն է, մինչդեռ ուրիշ մանուկներ կարգաւ ու գրել կը սորվին միայն իրենց անմիջական պէտքին ի գոհացում: Այս ալ որակական տարբերութիւնն է:

Ըստ որում այս տարբերութիւնը իրողութիւն մըն է, ուրեմն անհրաժեշտ է այն նկատի առնել՝ ուսանողները դասարաններու բաժնելու ատեն: Մտքի բացառիկ կարողութեանց տէր ուսանողները պէտք է զատուլ միւսներէն և առանձին հոգածութեամբ պէտք է ջանալ որ անոնք իրենց ճաշակին, փափաքին ու կարողութեանց տեսակին համաձայն հետեւին այն ուսմանց որոնց սիրահարած են, և յափշտակուին ու գրաստին ատենցմէ: Ահա՛ այս է պատգամը արդի մանկավարժութեան սոյն հարցին շուրջ: Արդէն այս ուղղութեամբ նորանոր գաստարաններ կը կազմուին Ամերիկայի աշխարհային կեդրոններուն մէջ: Մասնաւոր գաստարաններու գատուած տաղանդաւոր ուսանողներ գրեթէ անհատական գաստիարակութիւն կ'ստանան՝ տաղանդաւոր գաստառուի մը վերին առաջնորդութեան ներքեւ: Դիտուած է որ նոյն խի նախակրթարանի ուսանողներ, ոչ միայն ուսմանց տարրական առարկաներուն տիրացած են, այլև սկսած են մխրճուիլ ուսմանց խորին նրբութիւններուն մէջ. սմանք ինքնաբերաբար թուարանական խրիին հարցեր լուծել կը ջանան, ուրիշներ՝ օտար լեզուներու գաղտնիքը թափանցել կը ճիգնին, այլք երաժշտական զործիքներու և նօթերու դժուարին արուեստին հետամուտ կը լինին, խի քիչեր ալ կը բանաստեղծեն ու կը վիպագրեն: Հանճարներու աշխատանոց մըն է պարզապէս մասնաւոր կերպով կազմուած այս դասարանները: Ամերիկա բացառիկ ճիգ կը թափէ իր հանճարեղ զաւակներուն հանճարը յերեւան բերելու: Վասնզի տաղանդաւոր մանուկները սակաւաթիւ են, և զանոնք զուրգուրալիբ հոգածութեամբ խնամել թանկագին ծառայութիւն մըն է հայրենիքին ու մարդկութեան: Փանզի վաղուան հնարիչները, մեծ բանաստեղծները, հանճարեղ իմաստասէրները, վերջապէս մարդկութեան սրառես առաջնորդները կուրած են զալ այս դասարաններէն դուրս, պայմանով որ անոնց

տրուած գաստիարակութիւնը լինի առողջ, լուսամիտ, և հոգեբանական սկզբունքներու վրայ հիմնուած:

Մենք ալ, իբրեւ ազգ, թէև փոքր, միթէ չունինք կարեւոր թիւով տաղանդաւոր մանուկներ: Ի՞նչ բացառիկ պատեհութիւններ կ'ընծայենք անոնց ուղիղ գաստիարակութեան համար:

Ս Ի ՈՒՆԻ ԱՐՅԱԳԱՆՔԸ

ՍԻՈՒՆԻ նշանաւորութեամբ լուր խանդավառ ընդունելութիւն մը գտաւ Թէնի կողմ: Հանդիմով կ'առնանաւորեմ արաջիմ արձագանքը արեւոյստուած զգացումներուն:

✠ ՍԻՈՒՆԻ վերերեւումը անհրաժեշտ պէտք մըն էր. հին և նոր նիւթերու ամպար է երուսաղէմ իր Մատենադարանով եւ Ս. Գատրիարքի մտքի ճոխ և բազմակողմանի պաշարով:

Հալէպ

ՍԱՀԱԿ Բ. ԿԹ. ԿԻԼԻԿԻՈՅ

✠ Փառն հինգ տարի առաջ այդ վանքէն գուրգուրուտ հոգի վանական մը, կը խնդրէր որ իմ ԲԱԶՄԱՎԷՊԻ մէջ հրաւեր կարգայի որ երուսաղէմի Միաբանները զարմեալ վերակենին հրատարակել ՍԻՈՒՆԻ: Ես կարգացի այդ հրաւերը. որուն ձայնը դուք կը լսէք, և արդ կը ձեռնարկէք վրստան յոյսերով: Կը հրաւիրէք զիս աշխատակցելու. — սիրով եւ յօծարութեամբ:

Ազոյր

Հ. Ս. ԵՐԱՄԵԱՆ

✠ Հայաստանի ազէտէն ցնցուած սրտիս համար սիփաւնք մեղաւ լսելս թէ որոշած էք յարուսթիւն տալ ՍԻՈՒՆԻ: Գուրեման-Վիւլէսէրեան-Նըշանեան երրորդութիւնը պիտի կարենայ առաջնականաբար դիմք մտաշնոյիլ այդ գրական փիւնիկին, և պիտի ջանամ աշխատակցել, երբ առողջական վիճակս ներէ: Հիւանդանոցի տագնապներս շատ տկարացուցին զիս:

ՍԷՆ ԺԱՆԼԷՆ

ՍԻՆԱՍ ԶԵՐԱԶ

✠ Ենթահակութիւն ՍԻՈՒՆԻ աշխատակցելու Ձեր հրաւերին համար. կը հաւատամ թէ այլապէս եւ էապէս չ'ողբնուն: Կիտի ըլլայ իր բովանդակութիւնը արդէն, և պատահաբար անոր բերելիք իմ աջակցութիւնս ոչինչ պիտի աւելցնէ իր արժէքին վրայ, զոր Գուրեման Սըրբազան, դուք եւ ուրիշ հոգեւոր հայրեր պիտի տաք անոր ա՛յնքան ձեռնհասօրէն:

Փանիրէ

ՎԱՀԱՆ ԹԵՔԵԱՆ

✠ Նստ ուրախ եմ որ երուսաղէմի պատրիարքութիւնը վերջապէս իր անուան եւ համբաւին համապատասխան հայագիտական հանդէս մը, որ բնականաբար քիչ մը աւելի կրօնաշունչ պիտի ըլլայ, հրատարակելու ձեռնարկած է: Ուրախ եմ մանաւանդ որ այս հանդէսը Գուրեման Սըրբազանի

պատրիարքութեան օրով եւ Ձեր խմբագրութեամբ լոյս կ'ընծայուի։ Երուսաղէմէն դիւրքը, Ս. Յակոբեանց վանքին ներկայ գիծակը եւ Ձեռագրերու Մատենադարանին հոստութիւնը հրամայօրէն կը պահանջէին այսպիսի հանգէսի մը հրատարակութիւնը։

Պետրոս

ՏԲԹ. 3. ԹՕՓՃԵԱՆ

Յ. 1905 եւ 1906 տարիներուն ԼՈՅՍ կրօնական հանգէտը, Կ. Պոլսոյ մէջ, իմ պատանի տարիներուս, շատ անպատ անունդ տուաւ. այդ կրօնաթերթի հաւաքածոյները ինծի շատ սիրելի յիշատակներ են, միշտ սեղանիս մօտ։ ՍիՈՆ, պիտի չուշանայ տալու հասուն տարիքիս, մօքի եւ հօգիի անունդը։ Շատ, շատ ուրախ եմ որ ի մօտոյ պիտի վերհրատարակուի ՍիՈՆը։

Հալէպ

ԱՐՏԱՒԱՋԴ ՎՐԴ.

Յ. Շատ ու շատ ուրախացայ ՍիՈՆին համար՝ որ կենդանի շուշուով պիտի վերականգնի Ամասնորի առիթով։ Սրտանց կարողութիւն կը մաղթեմ Ձեզւ ինչան այս յոյժ կենսական ձեռնարկի նկատմամբ ունեցած խոր համակրանքին։ անմիջապէս կը ներփակեմ առաջին բաժանորդներու անուանացանկ մը եւ կը խոստանամ՝ եթէ ժամանակս ներէ՛ իմ համար մասնակցութիւնն ալ բերելու։ ՍիՈՆի խմբագրութեան գործին։ Կը յուսամ թէ ՍիՈՆ պիտի վայելէ մեծ համակրութիւն եւ պիտի արթնցնէ քաջալերական հետաքրքրութիւն։ Ձեր կրտսեր եղբայրը իր կարեւոր պիտի ընէ զայն ծաւալելու մեր ժողովուրդին մէջ, այն խորունկ հաւատքով թէ ան մեր հոգեւոր կեանքին մէջ պիտի կրնայ կատարել ինչն արար զեր մը՝ ունենալով հիւսիսը բովանդակութիւն։ Գործին գլուխ գոնուողները առաւելապէս այդ հաւատքը կը ներշնչեն մեզ։

Գաթր Գիւլ (Կ. Պոլիս) ԳԱՐԵԳՆ ԵՄԱ. ՏՐԱՊԷՈՆԻ

Յ. ՍիՈՆի վերհրատարակումը քաջալերական է եւ ուրախացուցիչ կրկնակ տեսակէտներով. առաջին՝ անով շայն յարաբերութեան մէջ պիտի մտնէ իր շատ սիրած Երուսաղէմի հետ. անորմով պիտի հետաքրքրուի եւ անոր հետ բարոյական յօդով մը պիտի կապուի։ Երկրորդ՝ ներկայ լրագրական թոշուրոն մէջ շայն պիտի ունենայ ամսագիր մը, որ հեռու կուսակցական ծանօթագրուցիչ վեճերէ ու պոռնութիւններէ, իր գերբ լաւագոյն պիտի կատարէ, եւ ինչպէս որ կ'ըսէք Ձեր լայնատարածութեան մէջ «անոյ՛ լոյս մը հեղու բարեպաշտ հոգիներու մէջ», թարգման ու փաստարան ըլլայ ողջամիտ գաղափարներու շայն ժողովրդին մէջ։

Նիկիտիս

ՊԵՏՐՈՍ ԱՐԹԵՄՍ ՍԱՐԱԶԵԱՆ

Յ. ՍիՈՆ, ամսաթերթին վերերևումը անտարակոյս գոհունակութեամբ պիտի ողջունուի բոլոր բարեպաշտ ազգայիններու կողմէ։

Միլան

ՕՆՆԻԿ ՏԻՆԱԶԵԱՆ

Յ. Կը ներփակեմ երկու քերթուած Ձեր ամսագիրին համար ու կը խնդրեմ որ հաւատարմայն ուրախութեանը զօր կը զգամ՝ տեսնելով զար-

թումը գեղեցկապատ Լոյսին որ Արուեստին ու Գրականութեան Արեւէն կը բղիթ։

Գաթր

ԱՐՍԵՆ ԵՐԱԹ

Յ. Կը յուսամ եւ կը սիրեմ տեսնել թէ ՍիՈՆ, իւր վերածնունդով պիտի ընդգրկէ իւր նախնի (1868) ուղղութիւնն խմբագրութեամբ Մ. Մաւրատեանցի, Ս. Խապահանի եւ Մամբրէ վ. Մարկոսեանի, եայլնի բարձր գիծակին։ Այժմ ալ նոյն փափաքով կը փարիմ Ձեր պատուարեր եւ ազգօգուտ թերթին, յուսալով որ պատեհ առիթը չի պիտի կորսունցունէ պաշտպանելու մեր շայտատան հայց Սրբապան Հարց Ս. Եկեղեցին . . . եւ մաքրափ իւր հալածիչներուն դէմ։

Ալեք Օպէն

ՄԻՆՐԱՍ ԹԵՆԿԵՐԵԱՆ

Յ. Սրտաբախ կը շնորհաւորեմ եւ կը քաջալերեմ ՍիՈՆի նորէն լոյս տեսնելը Երուսաղէմի Սրբորոց Յակոբեանց Մայրափանքի Տպարանէն։ Կը հաւատամ որ ամէն շայն ընտանիք, ամէն տեղ եւ ամէն երկրի մէջ պիտի ջանայ քաջալերել այս Ձեր բարի ձեռնարկը՝ բաժանորդագրութեամբ, գործակցութեամբ եւ նիւթապէս ծաւալելով ՍիՈՆը բոլոր Հայութեան մէջ։ Տէրը օրհնէ Ձեր կրօնական բարի ձեռնարկը։

Շիմկա

ՍԱՐՏԻՃ Կ. ԱՆԻՍԱՆԵԱՆ

Յ. Սրտի անխառն բերկրութեամբ կ'ողջունեմ ՍիՈՆին նոր հրատարակութիւնը . . . որ կոչուած է մեծ պակաս մը լեցնել մեր ազգային կեանքին մէջ։ Ձեր ողջամիտ առաջնորդութեամբ փառահեմ որ այդ հանգէտը լիովին պիտի ծառայէ իր նպատակին։ Ուրախութեամբ պատրաստ եմ բերելու իմ ալիստակցութիւնս . . . Ամէն կողմ պէտք է փրօփականտ ընել ՍիՈՆի համար, թէ՛ խօսքով եւ թէ՛ գրչով, զայն տարածելու միջոցներէն մէկն է։

Նիւ. Եւր

Ս. 3. ԹԻՐԵԱՆԵԱՆ

Յ. Ուրախութեամբ կը լսեմ թէ յառաջիկայ նոր Տարիէն սկսեալ ՍիՈՆ, Թերթը պիտի հրատարակէ ՍիՈՆի մէջ։ Օրհնեայ ձեռնարկ մը որ կարծես իր փնտ նպատակին մէջ անգամ մըն ալ կուգայ բովանդակ Հայութեան ուղղութիւնը հրաւիրելու դէպի Սաղմոնեան մեր Մայրափանքը, որ տարիներ առաջ ասուպի պէս երեւցած ու կորսուած էր նոյն թերթին հրատարակութիւնը։

Հալէպ

ՄԱՐՏԻՃ ՔՆՅ. ՍՈՒՐԱՆԵԱՆ

Յ. Հանգէտիդ խմբագրութեան նուիրուած ընտրանի հոյ մը հաւատաւոր, գաղափարապաշտ, գեղապէտ, հմուտ եւ շնորհալի գրիչներ լիայոյս եմ, ՍիՈՆին պիտի ապահովեն գերազանցօրէն բարձր եւ նախանձելի այն զերը, զոր պէտք է ունենայ, սրբութեան, խաղաղութեան, հաւատքի եւ ներշնչումի քաղաքին մէջ, որ Երուսաղէմն է, հրատարակուող թերթ մը։ Ձկայ, բայց չուրով մը զբախտափայլ մեր Հայրենիքին, փայլ մը որուն, իբրեւ հզօր մագնէտի մը, ինքնաբերաբար զարժան ըլլայ մարդկութիւնը, ո՛րքան Երուսաղէմը։ Անգուցական ինչ բախտ եւ հրաշալի ինչ իրողութիւն։ Ուրիշներ անուն հա-

բնութիւնն, ճիգ ու ջանք կը վստահեն իրենց հրաւիրելու համար ուշադրութիւնն ու հետաքրքրութիւնը անոնց, որոնց պէտք ունին իրենց սեփական տնտեսական շահերը համար: Ս. Փաշաբին անունն ու հմայքը՝ արդէն սերտիւ կապած է իրեն հասկնալի բաժանակ մարդկութեան: Իրապարտութեան, Սիրոյ, Հաւատքի եւ Մեքիթարութեան ծառայի մերայնոց հոգիներուն զէջ, որ հո՞ն եւն յառած, պէտք է ծորէք երկնային քաղցրութիւնը, որով օծուած են Ս. Փաշաբին օգն ու ջանքը, հոգն ու քարը, երկինքն ու երկիրը:

Թանկ (Աղեմաւոր) ՆԱՅԱՋՈՒՆ ԲՆՅ, ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

Յ. Ստապին խնդակցութիւնն կը յայտնուի Ձեր Նոր ՍԻՈՆին համար, որ կը յուսամ լոյս կը տեսնէ մօտեքս: ԿՈՉՆԱԿԻՆ մէջ ծանուցումը զրինք արդէն: Թերթին յաջողութեան համար ինչ որ կրնանք՝ Կ'ընենք ուրախութեամբ:

Նիւ Եոթ

Խ. Կ. ՊԵՆԵԵԱՆ

Ս. ՅԱՎՈՐԻ ՆԵՐՍԷՆ

ՍՄԵՆ. Ս. ՊԱՏՐԻԱՐԺ ԶՈՐ ԱՊՔԻՆՈՒՄԸ

ՍԻՈՆԻ Բ. ԲԻՒՆ մէջ թաղման համար տեղեկացրած էինք թէ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը Յունիստ Գէն իրիւր զգեստնուած է շանթահարիչ հիւանդութեամբ մը:

Այսօր սրտագին ցնծութեամբ կ'արձանագրենք թէ Ս. Պատրիարք Հայրը, լուրջ ապքնապանք անցնելէ ետքը, գահութիւն Աստուծոյ, մըտած է ապաքինումի շրջանին, եւ կը յուսանք թէ ՍԻՈՆԻ յաջորդ թիւին մէջ բախտը պիտի ունենանք աւետիկ, Փրկիչ Ս. Յարութեան աւետիսին հետ, Ն. Ամեն. Սրբազնութեան կատարեալ առողջութեան լուրն ալ:

Ս. Պատրիարքին այս զմեղակ հիւանդութիւնը ո՛չ միայն տիրութեամբ համակեց Ս. Յակոբեանի թաղման Սիւրբառութիւնը, ո՛չ միայն երուսաղէմի Հայոսթիւնը, այլ նաեւ Ն. Ամեն. Սրբազնութեան եղբոր տունը, մօտաւոր եւ հեռաւոր բոլոր ծանօթները, բարեկամները եւ աշակերտները, որոնք հեռագիրներով եւ նամակներով, յաճախ տեղեկութիւններ ուղղեցին Սրբազան Հիւանդին վիճակին վրայ:

Այս տիտէր պարագան առիթ մը կ'ուր որ վրասակցութեան եւ համակրանքի ընդարձակ արտայայտութիւններ ուղղուին Սրբոց Յակոբեանի Աթոռին եւ առոր արժանիութիւնը Գահակալին:

Երուսաղէմի քրիստոնէայ եկեղեցիներուն բոլոր հոգեւոր պետերը, հետաքրքրուեցան Հայոց Պատրիարքի հիւանդութեամբ եւ մաղթանքներ ըրին Անոր փութանակի ապաքինման համար:

Երուսաղէմի Անկիւքան եպիսկոպոս Գեր. Մէկինէս, մասնաւոր աղօթքի կարգադրութիւններ բրաւ իր եկեղեցւոյն մէջ Ս. Պատրիարքի բժշկութեան համար: Պաշտօնախնի Բարձր Փոփոխէր Լորտ Բլումբը իր անձնական բժիշկը զրկեց Սրբա-

բազան Հիւանդին վիճակին վրայ ստոյգ տեղեկութիւններ առնելու համար: Երուսաղէմի վսեմ, Կառավարիչը անձամբ եկաւ Պատրիարքարան եւ իր համակրանքը յայտնեց Հայոց մօտաւորական Պատրիարքին հանդէպ: Կրպորտի Կառավարիչ եւ Ձին. Հրամանատար Սրբ. Խ. Սթորս հեռագրով լուր ուղղեց:

Երկրպագի Առաջնորդ Թորգոմ Սրբազան Գահիւնէն անձամբ եկաւ Երուսաղէմ Ս. Հիւանդին այցի համար: Հ. Բ. Լ. Մ. Ի եղպոս. Շրջ. Յանձնաժողովը հեռագրով եւ նամակներով հետաքրքրուեցաւ Միութեան Բարեբաւ Անդամին առողջական վիճակով:

Պոլսոյ, Հալէպի եւ ուրիշ եկեղեցիներու մէջ հսկումի աղօթքներ կատարուեցան: Իսկ Կիլիկիոյ վեհ. Կաթողիկոսը, Պոլսոյ Պատր. Տեղապահը, Երուսաղէմի Փոխանորդը եւ Հալէպի Գեր. Առաջնորդը հեռագրով եւ մասնաւոր նամակներով տեղեկութիւններ ուղղեցին:

Ս. Յակոբեանի Տաճարին մէջ երեք անգամ Հսկում կատարուեցաւ, որուն մասնակցեցան Միւսրանութեան բոլոր ներկայ անդամները, բոլոր ժառանգաւորները, ժողովուրդի խառն բազմութեան հետ, եւ սրտաբախ յաջիչ աղօթքներ մատուցուեցան: Սրբազանին բժշկութեան համար իսկ միւս կողմէն գիտութեան մարդիկ իրենց բոլոր հմտութիւնը, տաղանդը եւ փորձառութիւնները ի գործ դրին՝ կոտակելով ՅՅ տաքութիւն առնող մանրէներուն դէմ եւ վերջապէս փնջուցին անեղ միջարեւելով համրուող բանակները:

Մայրաքաղաքի երկու բժիշկները Տքթ. վահան Փասթալ եւ Տքթ. Ն. Եաղլեան մեծ անձնութիւններով զարմանեցին Ս. Պատրիարքը:

Եւ այսօր ուրախ ենք որ Աստուած լսեց ամէն կողմէ իրեն ուղղուած սրտագին աղօթքները, որոնց բժիշկներուն ջանքերը, եւ Սրբազան Հիւանդին արժէքաւոր կեանքը շնորհեց Ս. Աթոռին եւ Հայոց եկեղեցւոյն:

Կատարեալ ապաքինումը այլեւս ժամանակի եւ խնամքի խնդիր է:

ԿԱՐԵՒՈՐ ԱՋԴ

ՍԻՈՆԻ խմբագրութիւնը պատճառ կ'զգայ յայտարարել իր ընթերցողներուն թէ իրեն չուղղեմ այնպիսի ծանուցումներ եւ թղթակցութիւններ, որոնք օրաբերեալ միայն կը յարմարին: ՍԻՈՆ, ամառներ մը է, հետեւաբար իր ծրագրէն դուրս եւ ծանուցումներու յայտարարութեանց եւ մամբ մամբ լուրերու, թղթակցութեանց եւ առնաւորապէս ռեկլամներու բոլոր ճիւղեր:

Գահեւայ բոլոր անոնք որ ինքնաբերաբար յղուած կամ երբեք չեն կ'աղղեն մեզ ՍԻՈՆԻ մէջ հրատարակուելու խնդրանքով, թող բարեմտեմն տպուէ: Եթէ զրկուածները արժէ մը կը երկարացնեն, կը հրատարակուին պատճառ տալով, հակառակ պարագային ձեռագրներ վար կը դրուին եւ անհետեւ կը թողուին այլ առիթ գրուած նամակներն ալ:

Հայրան Սրբոց Յակոբեանց, Երուսաղէմ

ՍՈՒՆԻՆ ՆՈՒՒՐԱՏՈՒՆԵՐԸ

Շնորհակալությամբ կ'արձանագրենք թէ ՍՈՒՆԻՆ ֆաջալերէրու եւ ժաւալերու համար ինքնաբերաբար հետեւեալ նուէրներն յրաժ եմ .

Աշոտ Նշանեան երուսաղէմէն, Տիկին Բարիս Քէօլէեանին երուսաղէմ :

Տ. Մուշեղ Վրդ. Հայրապետեան երուսաղէմէն, Մասիկեան Զաքարիոյ կիզէ (կէդդ.) : Զարմայր Քէշիշեան երուսաղէմէն, Փիրանեան Տիգրանին Հալէպ :

Երջանիկ Թօփալեան Գահիրէէն, Տօքթ. Տէմիրճեանին Ֆայում :

Լեւոն Զէնեան Ֆրիատէլֆիայէն, Զէնեան Յարութիւնին Պէյրութ :

Յարութիւն Ուրկանեան Պրուքլինէն, Նազարէթեան Նշանին Րիզիուտ :

Թորոս Զարմանեան Միլանօյէն, Իրրանուեան Կարապետին Միլանօ :

Զարեհ Զատէեան Փրակայէն, Դպրոց. Տիկնանց Վարժարանին Մարսէյլ եւ Մանիսայեան Բոյրերու Վարժարանին Գահիրէ : Միհրան Թօգատլեան Ազեքսանդրիայէն, «Որբերու Տան» Ազեքսանդրիա :

Տ. Մուրէն Վրդ. Քէմհանեան Դամասկոսէն, Ազգ. Վարժարանին Հայոց Դամասկոս, եւ Յաշիկեան Վահրամիւն Գահիրէ, եւ Տ. Արիստակէս Քհնյ. Հիսարլեանին Կ. Պոլիս եւ Տ. Յարութիւն Քհնյ. Ալթունեանին Կ. Պոլիս :

ՆԵՂԻՆԱԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿԻԶՆԵՐՈՒ

Այն հեղինակներ եւ հրատարակիչներ, որ կը փափաքին իրենց գիրքերուն ծանուցումը գնել Ա՛շի մէջ, պէտք է որ երկերկու օրինակ զրկեն տառնցմէ Ա՛շի Խմբադրութեան հասցէին :

ՍՏԱՅԱԾ ԵՆՔ

6. ՄԵՀՆԵԹ ՏԷԾԹՈՒՆԸ, Էսէրի Սարգիս Սէրսաբեան - 1927 Երաղմ. 12 պզտիկ էջերով Հայաստանի բնակչութեան տեսակ մը, որ կը բովանդակէ 60 տուն փառասող ոտանաւոր, Մարաշի Հայոց տեղահանութեան վրայ :

7. ԲԱՅ ՆԱՄՈՎ, Լ. Բ. Բ. Միութեան բոլոր անդամներուն, Միութեան Նախագահ ՊՈՂՈՍ ՆՈՒՊՈՒ ՓԱՇՏԷ. (Avec traduction en Français et en Anglais), Տպ. Մասիս, Փարիզ. 1926 8°, էջ 19 :

8. ՍԱՏՈՒ ՍՈՒՆՏԱՐ ՍԻՆԿՂ. Իր Կեանքն ու Վկայութիւնը, (Մասնաւոր ԲԱՆԲԵՐԻ. Թիւ 1.) Ասիաստիւրեց Յ. Ն. Ղազարոսեան, Հովիւ Մարտիկի Հայ Աւետ. Եկեղեցւոյ. Տպ. Ա. Երեցեան. 1927. Մարտիլ: 8° էջ 160. Գին՝ 3 Շիլլին :

9. ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ԵՒ ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՐ 19^{րդ} Շրջանի (1924 Տարւոյ) Լ. Բ. Բ. Միութեան. Տպ. Լ. Բ. Բ. Միութեան սեփական տպարանի. Գահիրէ. 1926 : 8° էջ 95 :

10. Communication faite au Vme Congrès International d'Histoire de la Médecine — Un coup d'oeil sur l'Histoire de la médecine en Arménie — Cilicie, par [D^r]. V. Torkomian, Genève. Impr. Albert Kundig. 8° էջ 5 :

11. ՍԳՈՂ ՎԱՅԱՐԱՎԱՆԻՆ ԿՏԱՊԸ, Կամ ՅԱՆՈՒՔ ՍԳՈՂ (Կասկեղութիւն երկու տարւոյ). գրող Միհր. Ս. Նանարեան. Տպգր. Տէր Յովհաննէսեան եւ Աղամեան, Քէմհեան. 1927, Պէյրութ. 8° էջ 17. Գին 3 Ժրանգ.

“ՍԻՈՆ”-Ի ՀԵՏ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԱԾ ԹԵՐԹԵՐ

10. ՀԱՆԳԻՆ ԱՄՍՈՐՅԱՆ, ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱԹԵՐԹ, կը խմբագրուի և կը հրատարակուի Մխիթարեան Միաբանութեան կողմանէ ի Վիեննա, աշխատակցութեամբ ազգային և օտար բանասէրներու: Բաժանորդագիրն է ամէն երկրի համար 1 ստերլինգ կանխիկ: Հասցէ:

Rédaction de la Revue “HANDES AMSORYA”.

Vienne (Autriche), VII. Mechitharistengasse 4.:

11. ՀԱՅ ՍԻՐԸ. Հրատարակութիւն Հայ Սիրա Հրատրկչ. Ընկ. Իոյս կը տեսնէ ամէն ԳԵ. Տարեկան Բաժնեկին 1,50 Տօլար. Հասցէ:

HY SIRD. 102 N.60th St.: Philadelphia, Pa. (U. S. A.):

12. ԳԻՏԱԿ. Բնկերային, Արդիւնական և Մարզական Շարաթաթերթ. կը հրատարակուի ամէն ԲԵ. Արտօնատէր և Պատասխանատու Տնօրէն Սահակ Մխիթարեան: Տարեկան Բաժնեկին 5 Տօլար. Հասցէ:

TIDAGUE. Péra. B. P. No. 24, Constantinople.

13. ԳՐԱԴԱՐԱՆ. Ամսագիր Գրական, Գիտական և Գեղարուեստական, կը հրատարակուի ամէն ամսոյ 15-ին. Տարեկան Բաժնեկին Մէկ Տօլար: Արտօնատէր և Պատասխանատու Տնօրէն-Խմբագիր Սրուանդ Քէչիճեան. Հասցէ:

Rédaction GUERTASSIRATZ, B. P. 654, Beyrouth (Syrie):

14. ԲԱՆԴԱԾՐ. հոգեւոր ամսաթերթ ամենուն համար. Խմբագիր Յ. Ն. Ղազարոսեան: Բաժնեկին Տարեկան 1,50 Դիլլին: Հասցէ:

Rév. H. N. Ghazarossian, 29, Rue Fouchier. Marseille (France):

15. LE ORFANE ARMENE, Bollettino Mensile dell' Orfanotrofio Armeno Pio XI. Direzione e Amministrazione: TORINO - Corso Stupinigi, N. 755. Italia:

16. ԱՊԱՐԱՆ, Քաղաքական և Հասարակական Շարաթաթերթ. Տարեկան Բաժնեկին 4 Տօլար: Հասցէ:

Rédaction du Journal Hebdomadaire Arménien “ABAKA”.

28, Rue Serpente, Paris (6e) (France):

17. ԼԻՔԱՆԱՆ. Անկախ Հայաթերթ, Քաղաքական, Ազգային կը հրատարակուի ԳԵ. և Ուրր. օրերը: Պատասխանատու Տնօրէն Ժ. Աճէմեան. Տարեկան Բաժնեկին 25 Դիլլին: Հասցէ:

“Lipanan” Journal Arménien, Place des Canons, 9, Rue d'Italie. Beyrouth:

18. ՆՈՐ ՕՐ. Քաղաքական, Գրական և Ընկերային Եւօրեայ Թերթ, կը հրատարակուի ԳԵ. և Ուրր. օրերը. Տարեկան 3 Տօլար: Հասցէ:

NOR OR. 723 Fulton Street, Fresno, Calif. (U. S. A.):

19. ԲԱԶՄԱՎԷԲ. Ամսաթերթ Վենետիկի Մխիթարեան Հարց: Տարեկան Բաժնեկին է Դիլլին 12-Տօլար 3: Հասցէ:

Rédaction de la Revue PAZMAVEB, St. Lazare, Venise (Italie):

20. ԼՈՅՍ, ամսաթերթ, կը հրատարակուի ամէն ամիս, բացի Յուլիս և Օգոստոս ամիսներէն, ԼՈՅՍ Հրարկչ. Ընկ. կողմէն, Պըրբլի, Քալիֆ.: Տարեկան Բաժնեկին 2 Տօլար: Հասցէ:

THE LOUYCE, P. O. BOX 258 Berkeley, Calif. (U. S. A.):